

ITÄ-SUOMEN
MAAKUNTAOHJELMIEN
ARVIOINTI
LOPPURAPORTTI

13.8.2024

Sisällys

1	JOHDANTO	3		
1.1	ARVIOINNIN KOHDE JA TAVOITTEET	3		
1.2	MENETELMÄT JA AINEISTOT	4		
2	ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI	5		
2.1	TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN JA PAINOPISTEIDEN OSUVUUS	5		
2.2	OHJELMAN TOTEUTUMINEN JA RAHOITUKSEN KOHDENTUMINEN	8		
2.3	OSALLISTAMINEN VALMISTELUPROSESSISSA JA TOTEUTUKSESSA	11		
2.4	MAAKUNTAOHJELMAN VAIKUTUKSET	12		
2.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	14		
3	POHJOIS-KARJALAN MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI	15		
3.1	TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN JA PAINOPISTEIDEN OSUVUUS	15		
3.2	OHJELMAN TOTEUTUMINEN JA RAHOITUKSEN KOHDENTUMINEN	19		
3.3	OSALLISTAMINEN VALMISTELUPROSESSISSA JA TOTEUTUKSESSA	21		
3.4	MAAKUNTAOHJELMAN VAIKUTUKSET	23		
3.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	25		
4	POHJOIS-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI	26		
4.1	TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN JA PAINOPISTEIDEN OSUVUUS	26		
4.2	OHJELMAN TOTEUTUMINEN JA RAHOITUKSEN KOHDENTUMINEN	29		
4.3	OSALLISTAMINEN VALMISTELUPROSESSISSA JA TOTEUTUKSESSA	34		
4.4	MAAKUNTAOHJELMAN VAIKUTUKSET	36		
4.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	38		
5	ITÄ-SUOMEN TULEVAISUUSTARKASTELU	39		
5.1	ITÄ-SUOMEN TULEVAISUUDEN MERKITTÄVIMMÄT VAIKUTTAJAT	39		
5.2	VAIHTOEHTOISET TULEVAISUUSKENAARIOT	40		
5.3	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET	44		
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	45		

1 Johdanto

Tässä luvussa kuvataan Itä-Suomen maakuntaohjelmien arvioinnin teemat ja tavoitteet sekä arvioinnissa käytetyt menetelmät ja aineistot.

1.1 Arvioinnin kohde ja tavoitteet

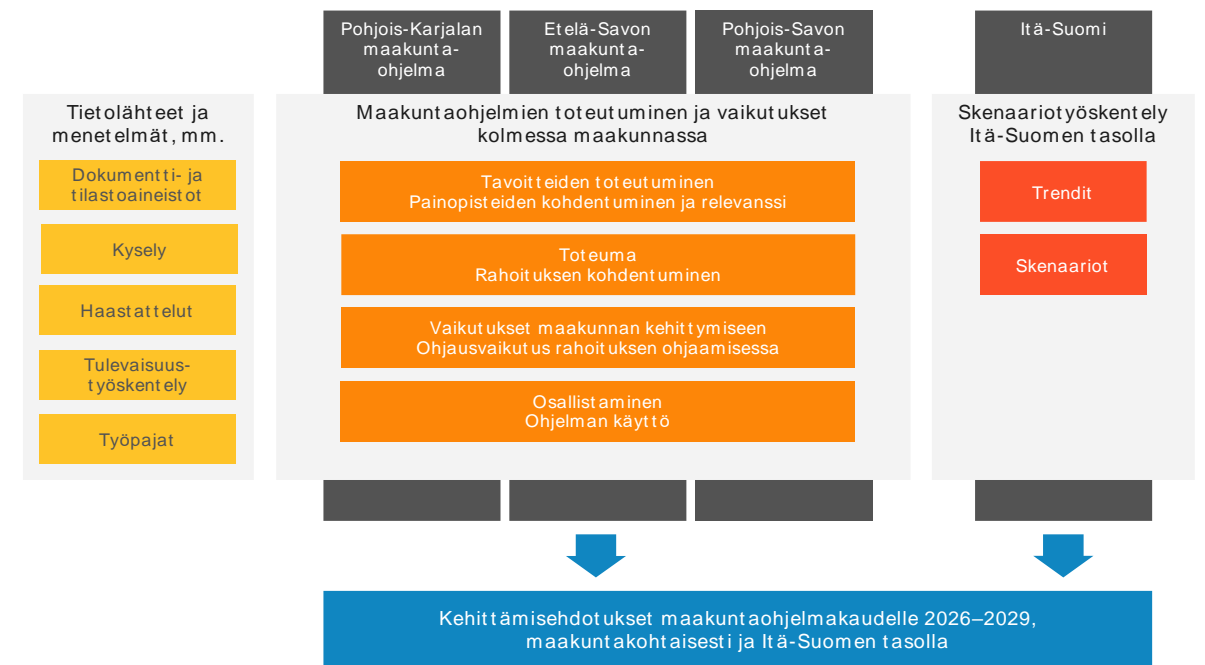
Arvioinnin tavoitteena on arvioida Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntaohjelmien vuosien 2022–2025 tavoitteiden

- toteutumista ja vaikutuksia sekä
- toteuttaa näiden Itä-Suomen maakuntien toimintaympäristön tulevaisuutta käsittelevä skenaariotyöskentely.

Arvioinnin kohteena olevien kolmen maakunnan maakuntaohjelmissä 2022–2025 korostuu sisällöllisesti ja tavoitetasolla esim. kestävään kasvuun, älykkääseen erikoistumiseen, ilmastoon ja ympäristöön liittyvät teemat. Kolmen maakunnan tasolla keskeisiä tulevaisuuden kysymyksiä ovat mm. biotalous, vähähiilisyys ja uusiutuvan energian tuotanto, saavutettavuus, väestön huoltosuhde ja osaava työvoima ja digitaalisuus.

Työn tuloksena syntyy arviointiraportti maakuntaohjelmien tavoitteista, painopisteistä, toteumasta, vaikutuksista ja osallistamisesta sekä tulevaisuustarkastelusta. Arviointi sisältää sekä kolmelle maakunnalle yhteisiä että maakuntakohtaisia kehittämisehdotuksia. Arviointi tuottaa tietoa tulevan maakuntaohjelmakauden 2026–2029 linjausten laatimisen tueksi.

Seuraavassa kuvassa on esitetty arvioinnin kohde ja teemat.

Kuva 1. Arvioinnin kohde ja teemat.

1.2 Menetelmät ja aineistot

Arviointi on toteutettu monimenetelmällisesti. Aineistoa on kerätty sekä haastattelemalla asiantuntijoita ja keskeisiä sidosryhmiä, toteuttamalla sähköinen kysely laajemmalle sidosryhmäjoukolle että validoimalla ja kehittämällä eteenpäin arvioinnin löydöksiä työpajoissa. Arvioinnin tulevaisuustyöpajojen tarkoituksena oli toimia maakuntaohjelmakauden 2026–2029 maakuntaohjelmien valmistelun tukena sekä kehittää ymmärrystä liittyen Itä-Suomen tulevaisuuteen ja sen tulevaisuuden tarpeisiin.

Dokumenttianalyyseissa on tarkasteltu maakuntaohjelmadokumentteja, osallistumis- ja arviointisuunnitelmia, maakuntaohjelman toimeenpanon seurantadokumentteja ja rahoitustietoja. Rahoitusta arvioitaessa on käytetty EURA2021-tietopalvelun ja maakuntaliittojen keräämää aineistoa, mistä syystä luvut eivät ole yhteismitallisia maakuntien välillä.

Pienryhmä- ja yksilöhaastatteluaineisto on kerätty haastattelemalla maakuntien liittojen asiantuntijoita sekä otosta keskeisistä sidosryhmistä. Haastatellut sidosryhmät edustivat mm. kuntia, oppi- ja tutkimuslaitoksia, ELY-keskuksia ja muita kehittämisorganisaatioita. Haastateltuja asiantuntijoita oli yhteensä 30 kpl. Sähköisellä asiantuntijakyselyllä kerättiin sidosryhmien näkemyksiä kaikista arviointiteemoista. Kyselyihin vastasi yhteensä 129 vastaajaa.

Aineiston sisällönanalyyseissä ja havaintojen tyypittelyn jälkeen havaintoja validoitiin maakuntakohtaisissa työpajoissa. Arviointikonsortio tuotti työpajoihin nostoja ja yhteenvetoja keskeisistä arvioinnin teemoista.

Maakuntakohtaisissa työpajoissa toteutettiin arvioinnin havaintojen esittelyn jälkeen Itä-Suomen tulevaisuuteen keskittyvä tulevaisuustyöskentely. Tulevaisuustyöskentelyssä käsiteltiin Itä-Suomen nykytilaa sekä sen tulevaisuuden kannalta merkittävimpiä trendejä ja näiden trendien erilaisia vaikutusketjuja.

Viimeisenä tulevaisuustyöskentelyssä käsiteltiin kolmea erilaista tulevaisuusskenaariota: optimistinen, realistinen ja pessimistinen.

Arvioinnin on toteuttanut Owal Group Oy.

2 Etelä-Savon maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Etelä-Savon maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden relevanssia, ohjelman toteutumista ja rahoituksen kohdentumista, osallistamista valmisteluprosessiin sekä ohjelman vaikutuksia. Keskeisiä kysymyksiä ovat miten tavoitteet ovat toteutuneet ja kohdentuneet, mitkä ovat ohjelman keskeisiä vaikutuksia, miten sidosryhmät ovat osallistuneet ohjelman valmisteluun ja millainen ohjausvaikutus ohjelmalla on aluekehittämisen välineenä. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

2.1 Tavoitteiden toteutuminen ja painopisteiden osuvuus

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman painopisteet ovat yhä maakunnan tarpeisiin vastaavia. Sidosryhmät näkevät painopisteet yleisinä ja laajoina suuntaviivoina, jotka mahdollistavat monipuolisten, maakunnan tarpeista nousevien toimenpiteiden toteuttamisen.
- » Painopisteissä on ohjelmakaudella korostunut erityisesti metsä, ruoka ja vesi. Painopisteitä tarkennetaan alatavoitteilla ja toimenpiteillä sekä älykkään erikoistumisen kärkialoilla, jotka kuvaavat maakunnan vahvuuksia. Vahvuuksien mukaisten painopisteiden nähdään tukevan pitkäaikaisten tulosten saavuttamista.
- » Ohjelman uudistamistarpeeksi on tunnistettu tarve vahvistaa maakuntaohjelman kykyä reagoida toimintaympäristön muutoksiin, joita ovat esimerkiksi muuttunut turvallisuus- ja rajatilanne sekä huoltovarmuuteen liittyvät kysymykset. Lisäksi maakunnassa tulisi kiinnittää jatkossakin huomiota osaavan työvoiman varmistamiseen, elinkeinojen uudistamiseen, vihreään siirtymään ja uusiutuviin energiaratkaisuihin, toimiviin hyvinvointipalveluihin sekä fyysiseen ja digitaaliseen saavutettavuuteen. Sidosryhmät toivoivat myös

ohjelman vahvistavan maakuntahenkeä sekä kannustavan uudenlaisiin hankeavauksiin ja yhteistyökumppanuuksiin.

Etelä-Savo on asukasluvultaan Suomen viidenneksi pienin maakunta. Etelä-Savossa asuu noin 130 000 henkilöä. Maakuntakeskus on 52 000 asukkaan Mikkeli. Muita kaupunkeja Etelä-Savossa on muun muassa Pieksämäki ja Savonlinna. Etelä-Savon maakuntaliittoon kuuluu kaikkiaan 12 kuntaa. Etelä-Savossa sijaitsee noin 13 prosenttia koko maan sisävesien pinta-alasta ja se tunnetaan muun muassa merkittävänä maa- ja metsätaloussektorin sekä alkutuotannon maakuntana. Etelä-Savossa sijaitsee myös jopa 9,1 % koko Suomen vapaa-ajan asunnoista, mikä tekee alueesta väkiluvultaan kausittain hyvin voimakkaasti kasvavan maakunnan. Tämä ei kuitenkaan näy alueen väkiluvun tilastoinnissa. Etelä-Savossa yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein. Väestön ikääntyessä yritystoiminnan jatkuminen on haaste yhdessä osaavan työvoiman löytymisen kanssa. Merkittäviä tulevaisuuden vaikuttajia Etelä-Savon maakunnassa ovatkin muun muassa väestön ikääntyminen, teknologian kehitys ja ilmastonmuutos. Etelä-Savolle TKI-avustukset ovat myös erityisen tärkeitä, sillä kasvuyritysten määrä sekä TKI-tuen määrä ovat maakunnassa rajallisia.

Etelä-Savon maakuntaohjelman 2022–2025 painopisteet ovat:

- **Hyvinvoivat ihmiset ja hyvä ympäristö:** Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta
- **Uudistuvat elinkeinot ja TKI-toiminta:** Etelä-Savo kasvaa osaamisesta ja kansainvälisyydestä
- **Hyvä fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus:** Etelä-Savo on sujuvien yhteyksien digimaakunta
- **Tuloksellinen oma tekeminen ja yhteistyö:** Osaava Etelä-Savo viestii ja avaa uusia yhteyksiä

Etelä-Savon elinvoiman kannalta keskeisimpiä aluekehittämisen osa-alueita ovat elinkeinot ja työllisyys, osaaminen ja koulutus, hyvinvointi ja elinympäristön laatu sekä digitaalinen ja fyysinen saavutettavuus. Myös ilmastotoimien ja kestävä kehityksen tavoitteet sekä monialainen yhteistyö ja verkostoituminen ovat toimenpiteiden keskiössä.

Maakuntaohjelman painopisteiden arvioidaan olevan yhä maakunnan tarpeisiin vastaavia ja kehitystä tukevia. Sidosryhmät näkevät painopisteet yleisinä ja laajoina suuntaviivoina, sekä mahdollistavat monipuolisten, tarpeista nousevien toimenpiteiden toteuttamisen (kuva 2).

Painopisteiden laajuus asettaa jossain määrin haasteita maakunnan kehittämistyölle. Vaikka maakuntaohjelmadokumentin muotoiluun, sanavalintoihin ja ulkoasuun liittyen ei noussut esiin merkittäviä uudistamistarpeita, kärkivalintoja voisi sidosryhmien mielestä terävöittää sanoituksellisesti siten, että niistä kävisi ilmi jo otsikkotasolla tavoiteltu suunta. Tämä helpottaa maakunnan toimijoita kohdentamaan toimenpiteitä tavoitteiden edistämiseksi.

Painopisteitä tarkennetaan alatavoitteilla ja toimenpiteillä sekä älykkään erikoistumisen kärkialoilla, jotka kuvaavat maakunnan vahvuuksia. Etelä-Savon maakuntaohjelman älykkään erikoistumisen strategian 2022–2027 painopistealueet ovat:

- Metsä
- Ruoka
- Vesi
- Matkailu
- Hyvinvointi

Älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavia teemoja ovat:

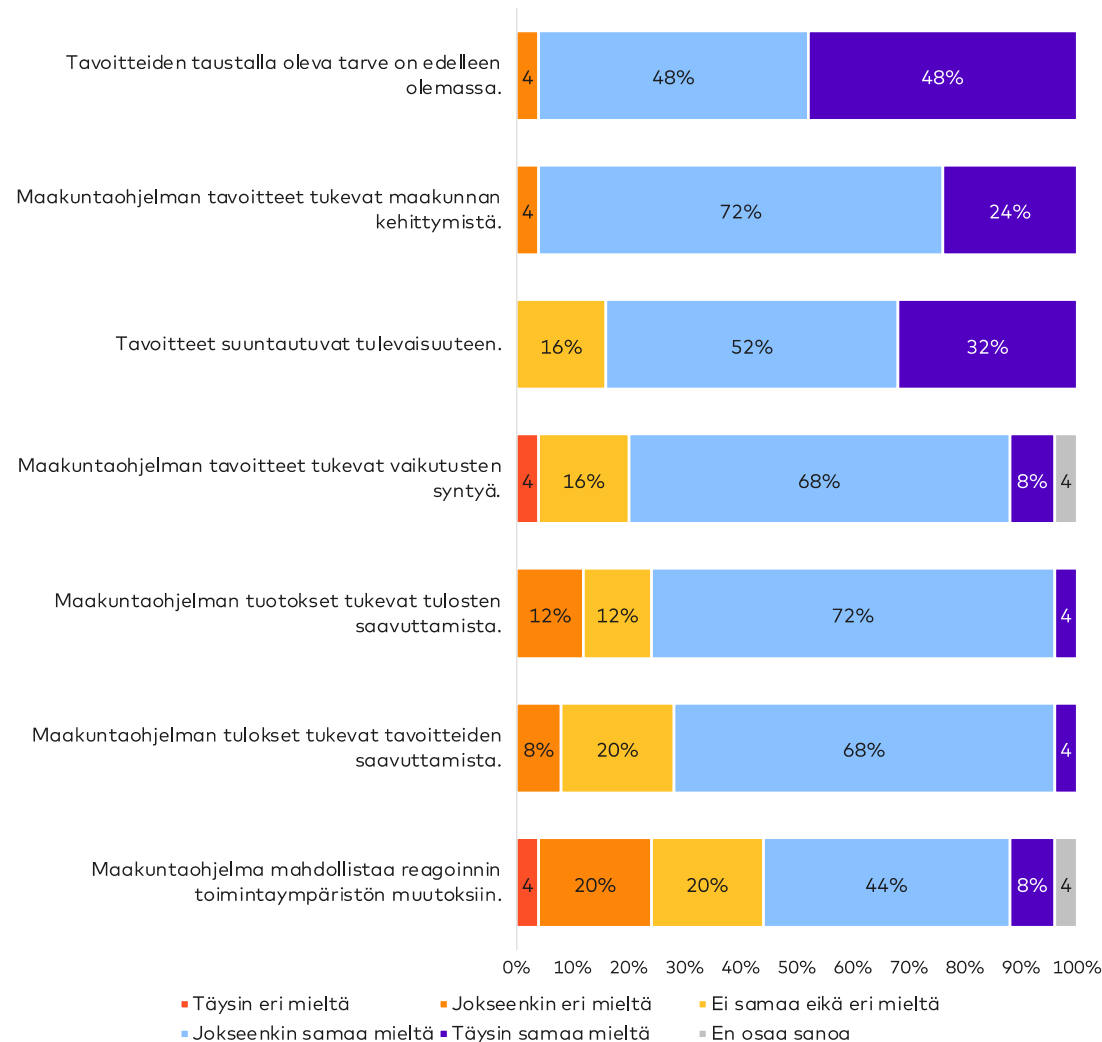
- Vihreä siirtymä ja ratkaisut
- Digitalisaatio
- Yrittäjyys, ekosysteemit ja klusterit
- Osaaminen

Läpi ohjelmakausien kulkevien vahvuuksiin keskittyvien tavoitteiden nähdään tukevan pitkäaikaisten tulosten saavuttamista. Sidosryhmien mukaan kärkinä ovat ohjelmakautena korostuneet erityisesti metsä, ruoka ja vesi.

"Hyvinvoivat ihmiset ja hyvä ympäristö edellytys sille, että tänne halutaan tulla ja halutaan asua täällä ja että asuvat puhuu positiivisesti paikasta ja lisää vetovoimaa. Hyvä fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus on läpileikkaava kaikkiin muihin teemoihin."

"Strategiset kärjet kumpuaa vahvuuksista."

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä. (n=25)

Maakunnan kyky reagoida nopeasti muutoksiin on tärkeää, mutta myös nykyisen ohjelmakauden haaste. Kyselyyn vastanneista sidosryhmistä noin neljäsosa on sitä mieltä, ettei maakuntaohjelma mahdollista reagointia toimintaympäristön muutoksiin. Toimintaympäristön muutosten takia maakuntaohjelmassa tulisi huomioida kokonaisturvallisuus, huoltovarmuus, muuttunut rajatilanne sekä saavutettavuus aiempaa kattavammin. Sidosryhmät näkevät, että tulisi lisätä panostuksia vihreään siirtymään ja uusiutuviin energiaratkaisuihin, osaavan työvoiman varmistamiseen, kattaviin hyvinvointipalveluihin sekä digitaaliseen ja fyysiseen saavutettavuuteen. Tiedonkulkua ja yhdyspintatyötä hyvinvointipalveluissa tulisi lisätä.

Elinkeinojen uudistaminen edellyttää rohkeampia ja uusia avauksia nykyisten ja perinteisten elinkeinojen rinnalle. Fyysiseen ja digitaaliseen saavutettavuuteen panostaminen vastaa sekä vakituisten että vapaa-ajan asukkaiden tarpeisiin.

Sidosryhmien mukaan maakunnan vetovoiman ja elinvoimaisuuden varmistamiseksi olisi etsittävä rohkeammin uudennlaisia ratkaisuja, esimerkiksi uusia yhteistyökumppanuuksia tai hankeavauksia, joilla Etelä-Savo erottuisi muiden maakuntien joukosta. Myös maakuntahengen nostattaminen ja sisäisen yhteistyön vahvistaminen nähdään maakuntaohjelman yhtenä keskeisenä tehtävänä.

"Painopisteiden kehittämisen tulisi nojautua tunnistettuihin tarpeisiin ja maakunnassa jo olevaan osaamiseen."

"--voisi miettiä mikä on Etelä-Savon erityispiirre ja toisaalta mitä osaamista haluamme painottaa-- ajattelen, että maakunnassa tarvitaan ketteriä ja rohkeita kokeiluita väestön terveyden edistämiseen."

Kuva 2. Arviot Etelä-Savon maakuntaohjelman tavoitteita koskevista väittämistä.

2.2 Ohjelman toteutuminen ja rahoituksen kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Maakunnassa tehdyt toimenpiteet vastaavat maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Maakunnassa on panostettu vahvasti innovaatioympäristöihin ja klustereihin, erityisesti ruoan, veden ja matkailun teemoissa.
- » Painopisteiden sisällä tunnistetaan kuitenkin myös heikommin toteutuneita osa-alueita, joita ovat esimerkiksi kestävä rakentamisen ratkaisut ja puurakentamisen edistäminen, ilmastonmuutoksen hillintään ja energiatehokkuuteen tähtäävät toimet, tieverkon korjausvelka ja joukkoliikenteen heikko vastaavuus asukkaiden tarpeisiin, maakunnan sisäinen ja tuloksellinen yhteistyö sekä toimivat hyvinvointipalvelut.
- » Maakunnan menestys hyvinvointi- ja luontoarvojen osalta nähdään tärkeänä sekä asukkaiden, matkailijoiden että investointien houkuttelemiselle. Näitä teemoja on sidosryhmien mukaan edistetty ohjelmakauden aikana, mutta maakunnan erityispiirteitä ja vahvuuksia voisi tuoda jatkossa vieläkin rohkeammin esille.
- » Maakuntaohjelmaa toteutetaan rahoitettujen, painopisteitä noudattavien hankkeiden kautta. Rahoituksen kohdentamisessa on onnistuttu hyvin. Maakuntaan toivotaan myös uudenlaisia sekä pitkäkestoisempia kokeilu- ja kehittämishankkeita.

Maakuntaohjelman toimenpiteet vastaavat maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Ohjelmassa on panostettu erityisesti maakunnan vahvuuksien mukaisiin kärkialoihin, joihin liittyen on kehitetty innovaatioympäristöjä, TKI- ja liiketoimintaa ja uusia klustereita. Klusterityö kärkialoilla on ollut vahvaa varsinkin ruoan, veden ja matkailun teemoissa. Klusteroituminen nähdään hyvänä keinona houkuttella alueelle ammattitaitoista työvoimaa ja erottua kansainvälisesti. Lisäksi

maakunnassa on tehty panostuksia puhtaaseen energiaan ja kiertotalouteen, digitaalisiin ratkaisuihin ja osaamisen kehittämiseen (esim. Savonlinnan teknologiapuisto ja Mikkelin Memory Campus).

Hyvinvoiva väestö sekä puhdas ja terveellinen ympäristö ovat maakunnan vetovoimatekijöitä, jotka houkuttelevat alueelle asukkaita, matkailijoita ja investointeja. Maakunnan toimijat näkevät erityisen tärkeänä, että näitä edistetään jatkossakin. Näin onkin pääosan sidosryhmistä mukaan tehty kuluvalle ohjelmakaudella. Kuitenkin esimerkiksi hyvinvointipalvelujen ja kulttuuritoiminnan kehittämiseen liittyvät tavoitteet ovat toteutuneet sidosryhmien mielestä muita osa-alueita heikommin.

Painopisteiden sisällä on merkittäviä eroja tavoitteiden toteutumisessa. Esimerkiksi "Hyvinvoivat ihmiset ja hyvä ympäristö" -painopisteen tavoitteista luonto- ja kulttuuriarvot ja elinympäristön puhtaus ja turvallisuus ovat toteutuneet kyselyyn vastanneiden mielestä hyvin. Puolestaan toimivien hyvinvointipalvelujen ja kulttuuripalvelujen sekä uudistuvan yhdyskuntarakenteen tavoitteet ovat toteutuneet vastaajien mukaan selvästi heikommin. Resursseja hyvinvointipalveluissa tulisi kohdentaa ensisijaisesti peruspalveluihin sekä kohderyhmäkohtaisesti esimerkiksi nuorille ja ikääntyville sekä lisätä tiedonkulkua ja yhdyspintatyötä aihealueen sisällä.

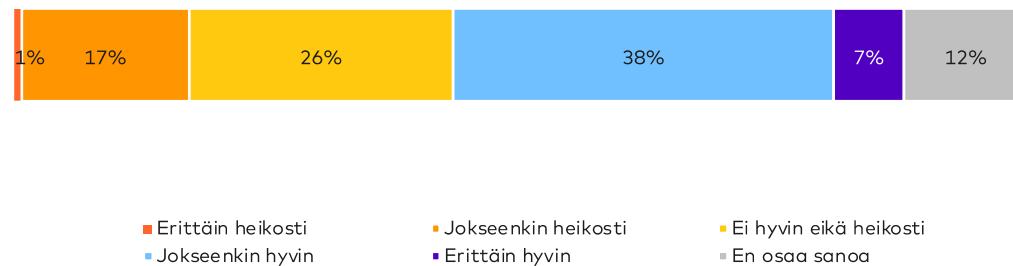
"Uudistuvat elinkeinot ja TKI-toiminta" -painopisteessä on sidosryhmien mukaan toteutunut parhaiten puhtaan veden teknologioihin, vesikiertotalouteen ja vesiliiketoimintaan liittyvät tavoitteet ja heikoiten kestävät vähähiiliset ruokajärjestelmät, jatkojalostus ja brändäys. Elinkeinojen uudistaminen edellyttää sidosryhmien mielestä rohkeampia ja uudenlaisia avauksia nykyisten ja perinteisten elinkeinojen rinnalle.

Painopisteistä hieman muita heikommin on sidosryhmien mielestä toteutunut "Hyvä fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus", jonka haasteina nähdään erityisesti tieverkon korjausvelka sekä joukkoliikenteen vastaamattomuus asukkaiden tarpeisiin.

Myös painopisteeseen "Tulokselliseen oma tekeminen ja yhteistyö" liittyvien tavoitteiden toteutuminen jakoi sidosryhmien mielipiteitä. Vaikka suurin osa sidosryhmistä kokee painopisteen yhä tarpeisiin vastaavaksi, se koetaan hieman vähemmän tunnistettuihin tarpeisiin vastaavaksi ja oikein kohdennetuksi verrattuna muihin painopisteisiin. Heikoimmin tavoitteista on vastaajien mukaan toteutunut yhteinen tahto ja tuloksellinen yhdessä tekeminen sekä vahva profiloituminen Suomessa ja kansainvälisesti. Sidosryhmät arvioivat, että maakunnan yhdistäviä tekijöitä tulisi nostaa paremmin esiin sekä luoda yhteistä maakuntahenkeä.

Myös älykkään erikoistumisen kärjet ovat toteutuneet sidosryhmien mielestä vaihtelevasti. Lähes puolet kyselyyn vastanneista sidosryhmistä on sitä mieltä, että älykkään erikoistumisen strategian tavoitteet ovat toteutuneet hyvin (kuva 3).

Kuinka hyvin Älykkään erikoistumisen strategian tavoitteet ovat mielestäsi toteutuneet? (n=25)

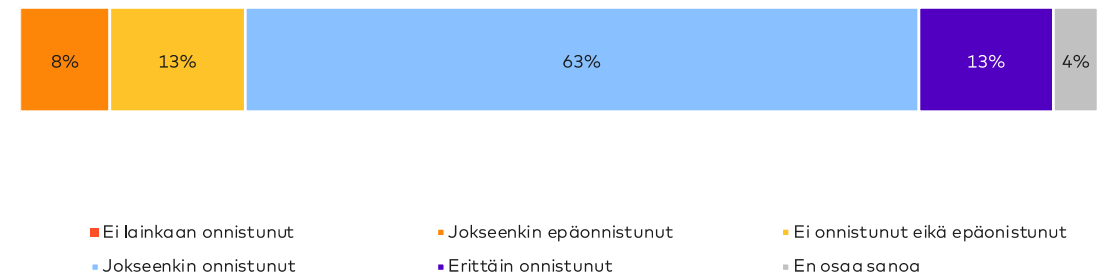
Kuva 3. Arviot älykkään erikoistumisen valintojen toteutumisesta.

Metsä-kärkiala on toteutunut hyvin virkistys- ja luontoarvojen sekä metsien kestävän ja monipuolisen käytön osalta, mutta heikommin kestävien rakentamisen ratkaisujen, puurakentamisen edistämisen sekä raaka-aineen uusien käyttömuotojen osalta. Ruoka-kärkialalla on edistytty esimerkiksi puhtaan ja turvallisen ruoan tuotannon

edistämisessä sekä vastuullisessa ja kestävässä ruoassa. Vesi-kärkialalla edistystä kaivataan enemmän ilmastonmuutokseen hillintään ja sopeutumiseen liittyviin ratkaisuihin sekä energiatehokkuuden parantamiseen. Matkailun kärkialan kehittäminen on onnistunut painopisteistä vastaajien mukaan myönteisimmin, mutta kansainvälisyyden, liiketoiminnan ja yrittäjyyden mahdollisuuksia voisi tuoda voimakkaammin esille. Hyvinvointi-kärkialan keskeisimpinä haasteina nähdään toimijoiden välinen yhteistyö sekä toimivat hyvinvointipalvelut.

Maakuntaohjelmaa toteutetaan pääosin maakuntaohjelman painopisteitä tukevien hankkeiden kautta. Suurin osa sidosryhmistä arvioi, että rahoituksen kohdentamisessa on onnistuttu hyvin (kuva 4). Osa näkee, että yksittäisten ja pienempien hankkeiden toteuttaminen saattaa kuitenkin synnyttää "hankesilppua". Osa kyselyyn vastanneista ja haastatelluista toivoivat hankkeiden tavoitetason nostamista; sekä rohkeampia kokeiluja että pitkäkestoisempia hankkeita.

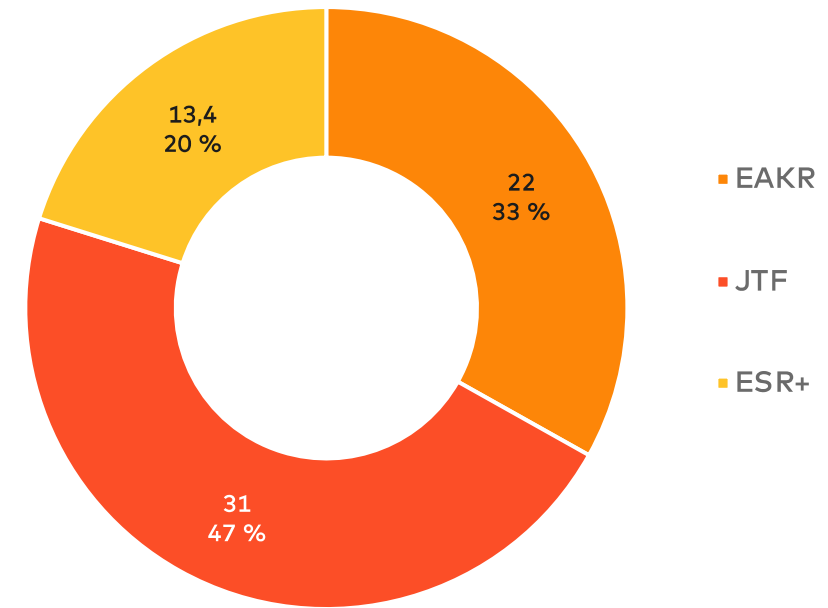
Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta (n=24)

Kuva 4. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuudesta.

Rahoitusta on saatu sekä kansallisista että kansainvälisistä lähteistä. Etelä-Savon maakuntaan on kohdistunut vuosien 2022–2024 aikana EU-rakennerahastojen rahoitusta yhteensä 66,3 miljoonaa euroa, joista suurin osa on rahoitettu Euroopan aluekehitysrahoitusta (EAKR) (22,0 milj. €) tai Oikeudellisen siirtymän rahastosta (JTF) (31,0 milj. €) sekä noin viidesosa Euroopan sosiaalirahastosta (13,4 milj. €) (kuva 5).¹ Tukimuodoittain noin kolme neljäsosaa EU-rahoituksesta on kohdistunut yritysten kehittämisavustukseen sekä noin kymmenesosa alueellisiin kehittämistukiin sekä työllisyyden, osaamisen ja sosiaalisen osallisuuden tukemiseen liittyviin hankkeisiin. Keskeisimpiä rahoituksensaajia ovat olleet esimerkiksi Mikkelin kehitysyhtiö, Miksei Oy sekä Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu. Rahoitusta on kohdistunut eniten Mikkelin ja Savonlinnan alueille. Rahoitusta on myönnetty eniten yrityksille sekä ammattikorkeakouluille ja puolestaan vähemmän kunnille.

Etelä-Savon alueelle kohdistunut EU-rahoitus vuosina 2022–2024 (milj. €)

Kuva 5. Etelä-Savon alueelle kohdistunut EU-rahoitus vuosina 2022–2024.

EU-rahoituksen lisäksi maakuntaohjelman mukaisia hankkeita on rahoitettu maakuntien omaehtoisen kehittämisen (MOKRA) -määrärahalta, alueellisiin innovaatioihin ja kokeiluihin tarkoitetulla AIKO-määrärahalta sekä alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukemiseen (AKKE) tarkoitetulla määrärahalta. Esimerkiksi

<https://euro2021.fi/tiepo>. Huom. maakuntien rahoitusta koskevat tiedot eivät ole yhteismitallisia keskenään.

¹ Sisältää Etelä-Savon alueella sekä ELY-keskuksen että Etelä-Savon maakuntaliiton EU-rakennerahastoista rahoittamat hankkeet. Lähde: EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu

AKKE-rahoitusta on myönnetty Etelä-Savon maakunnan liitolle vuosien 2022–2023 aikana yhteensä 1 miljoonaa euroa.

EU-rahoitus sekä jossain määrin myös kansallinen tuki koetaan vähäisenä.

Esimerkiksi Business Finlandin rahoitus alueen yrityksille ja tutkimustoiminnalle on ollut verrattain vähäistä.

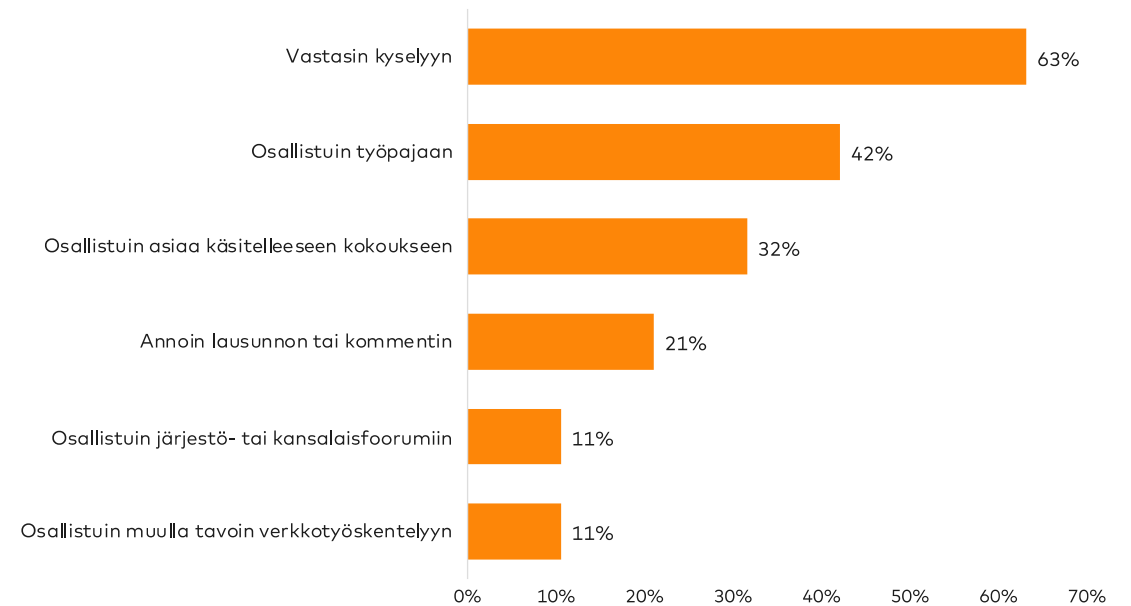
2.3 Osallistaminen valmisteluprosessissa ja toteutuksessa

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman valmisteluprosessi on ollut monivaiheinen ja siinä on osallistettu laajasti eri sidosryhmiä. Suurin osa sidosryhmistä on kokenut osallistamisen tavat onnistuneiksi.
- » Laadintaan on osallistettu monipuolinen joukko erilaisia toimijoita. Kuten myös monissa muissa maakunnissa, yritysten ja nuorten osallistaminen laadintavaiheessa on koettu haastavaksi.
- » Jatkoa ajatellen laadintaprosessissa voitaisiin hyödyntää enemmän digitaalisia osallistumismenetelmiä. Tällä voitaisiin mahdollisesti helpottaa esimerkiksi yritysten osallistumista ohjelman laadintaan. Myös ulkopuolisten näkemysten hyödyntäminen voisi tuoda ohjelman laadintaan raikkautta ja uusia ideoita.

Valmisteluprosessi on ollut monivaiheinen ja kattava ja siinä on osallistettu laajasti eri sidosryhmiä. Suurin osa sidosryhmistä on kokenut osallistamisen tavat onnistuneeksi, mutta joidenkin mielestä voisi olla vieläkin ketterämpää.

Miten olet osallistunut maakuntaohjelman valmisteluun? (valitse kaikki osallistumistasi kuvaavat vaihtoehdot) (n=19)

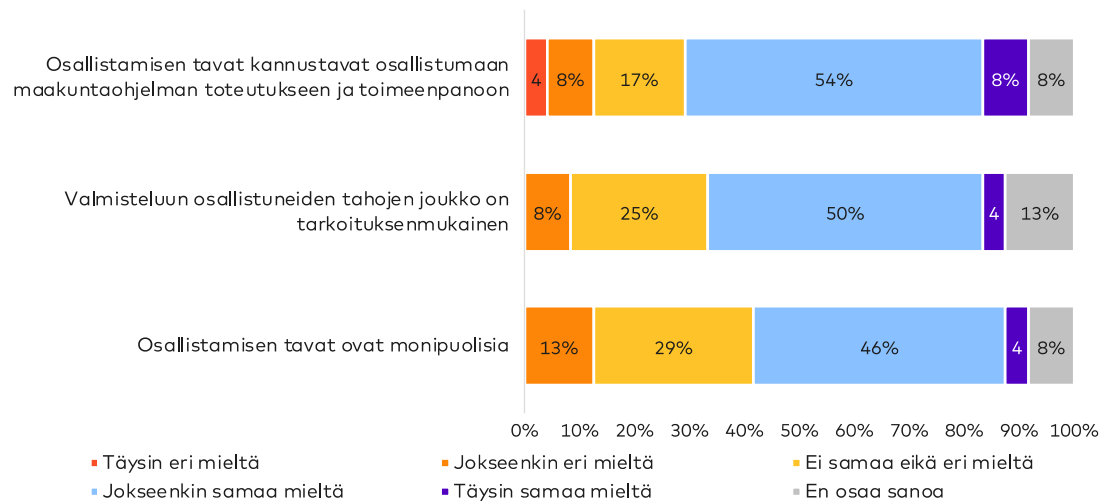

Kuva 6. Kyselyvastaajien arviot maakuntaohjelman valmisteluun osallistumisesta.

Laadintaan on osallistettu monipuolinen joukko toimijoita. Kuten myös monissa muissa maakunnissa, yritysten osallistaminen laadintavaiheeseen koetaan haastavana. Arvioinnin perusteella sidosryhmät hyödyntävät maakuntaohjelmaa jonkin verran toiminnassaan sekä käyttävät sitä suuntaavana dokumenttina omia strategioita laatiessaan. Vaikka yritykset suhtautuvat maakuntaohjelmien valmisteluprosessiin pääosin myönteisesti ja näkevät sen hyödyllisenä, pk-yrityksillä on usein vähäiset resurssit osallistua laadintavaiheen tilaisuuksiin, minkä vuoksi yrityksiä on toistaiseksi osallistettu pääasiassa etujärjestöjen kautta. Maakunnan liitto näkee tärkeänä, että tietoa toimenpiteiden ja tavoitevalintojen toimivuudesta saataisiin etenkin vientiä ja kasainvälistä kauppaa käyville yrityksille. Yritysten osallistumista

laadintavaiheeseen voitaisiin yrittää lisätä hyödyntämällä digitaalisia osallistumismenetelmiä, jotka vaativat vain vähän läsnäoloa tai ajankäyttöä. Yritysten lisäksi myös muiden maakuntien näkemysten hyödyntäminen voisi tuoda laadintaan raikkautta ja uusia ideoita.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman toteutukseen liittyviä väittämiä.
(n=24)

Kuva 7. Arviot maakuntaohjelman toteutukseen osallistumisesta.

2.4 Maakuntaohjelman vaikutukset

Keskeiset havainnot

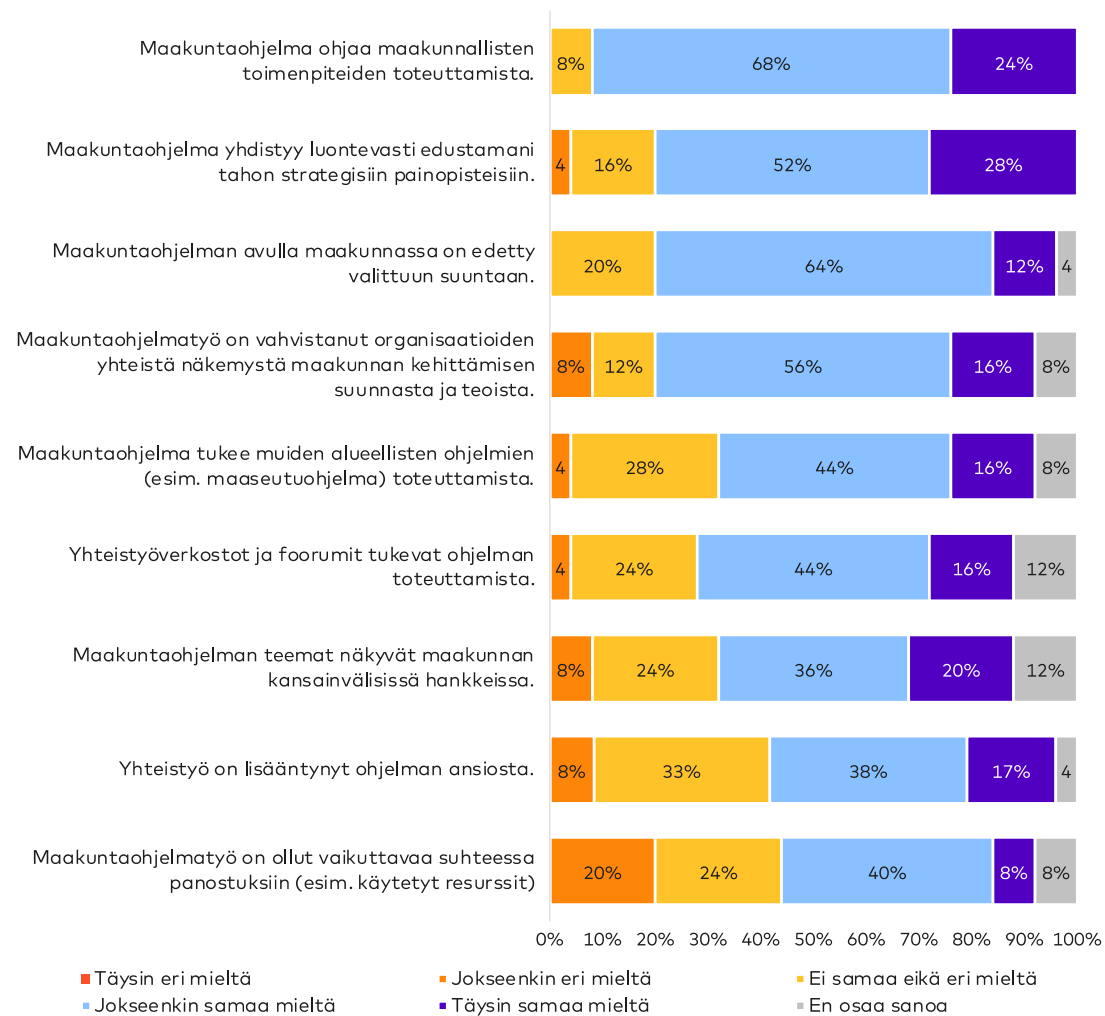
- » Maakuntaohjelman rooli alueen kehittämisessä tunnustetaan ja tunnustetaan. Ohjelma nähdään erityisesti rahoitusta ohjaavana ja sekä maakunnan toimijoiden strategioiden laatimista tukevana selkänäojana. Lisäksi ohjelma on edistänyt jonkin verran maakunnan eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja yhteistyötä.
- » Maakuntaohjelma on määrittänyt, mihin teemoihin ja mille toimijoille sekä EU:n alue- ja rakennepolitiikan että kansallisen aluepolitiikan hankerahoitusta suunnataan.
- » Lisäksi ohjelma nostaa esille alueen strategisia vahvuusalueita ja painopisteitä sekä tuo Etelä-Savon vahvuuksia esille kansallisesti ja kansainvälisesti.

Maakuntaohjelman rooli alueen kehittämisessä tunnustetaan. Ohjelma nähdään erityisesti maakunnan toimijoiden toiminnan suunnittelun selkänäojana. Lisäksi ohjelma on edistänyt jonkin verran maakunnan eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja yhteistyötä, vaikka tunnustetaan yhä myös tarvetta maakunnan yhteisen suunnan ja yhteishengen vahvistamiselle (kuva 8).

"Yhteinen tahtotila ja se, että yhdessä valmistelussa mukana, yhteistyö ja miten ihmiset tapaavat toisiaan, on samalla tavalla tulos prosessille kuin itse maakuntaohjelma-asiakirja."

"Tieto ja tavoitteet jaetaan maakunnan tasolla, tässä onnistuttu hyvin ja helppo käydä lävitse eri tahojen kanssa. Myös viesti ulospäin, pohjana ylimaakunnalliselle ja valtakunnallisen tason keskusteluissa."

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä. (n=25)

Maakuntaohjelma on ohjannut rahoitusta keskeisiin painopisteisiin ja toimijoille, mikä on tukenut maakunnan kehitystä. Ohjelma on määrittänyt, mihin teemoihin ja mille toimijoille sekä EU:n alue- ja rakennepolitiikan että kansallisen aluepolitiikan hankerahoitusta suunnataan. Tämä on auttanut kohdistamaan resurssit tehokkaasti alueen kannalta keskeisiin kehittämistoimenpiteisiin.

Ohjelmalla nähdään olevan myös maakunnan houkuttelevuutta ja kestävä kasvua edistävä vaikutus, sillä se määrittää ja nostaa esille alueen strategisia vahvuusalueita ja painopisteitä sekä tuo Etelä-Savo esille kansallisesti ja kansainvälisesti. Osa maakunnan toimijoista nosti haastatteluissa ja kyselyssä esille, että kansallisen kehittämisen linjausten tulisi paremmin tukea tavoitteiden saavuttamista.

Kuva 8. Arviot maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämistä.

2.5 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Maakunnan kehittämisessä on edetty aikaisempaa pitkäjänteisemmin maakunnan kärkialojen ja vahvuuksien mukaisesti. Maakuntaohjelman Erityisenä onnistumisena nähdään klusteroituminen kärkialoilla, joista merkittävimpiä edistysaskelia on tehty metsän, veden ja matkailun teemoissa. Klusteroituminen nähdään jatkossakin tavoiteltavana, mutta avauksia voitaisiin tehdä rohkeammin myös uusilla aloilla.

Vaikka painopiste- ja kärkialavalinnat sekä niiden mukainen kehitystyö maakunnassa nähdään onnistuneena, tulisi ohjelman mahdollistaa nykyistä paremmin toimintaympäristön muutoksista nouseviin tarpeisiin. Toimintaympäristön reagointia voisi kehittää tarttumalla hanketyön kautta ajankohtaisiin teemoihin, kuten huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden teemoihin. Lisäksi painopistevalintoja ja tavoiteltuja toimenpiteitä voitaisiin tarkastella säännöllisesti ohjelman laatijoiden ja maakunnan toimijoiden kesken toimeenpanovaiheessa. Rahoitusvaihtoehtojen monipuolisuus ja saatavuus nähdään myös edellytyksenä ketterälle hanketyölle.

Maakuntaohjelmassa tulisi tunnistaa ja tuoda vahvemmin esille Etelä-Savon erityispiirteitä, jotka erottavat sen muista maakunnista sekä profiloitua selkeämmin vahvuuksien ja suhteellisen kilpailuedun mukaisiin teemoihin. Esimerkiksi hyvä ja puhdas ympäristö sekä asukkaiden hyvinvointi ovat maakunnan vetovoimatekijöitä, joiden ylläpitäminen nähdään tärkeänä sekä asukkaiden, matkailijoiden että investointien houkuttelemiselle. Lisäksi maakunnalla olisi sidosryhmien mielestä potentiaalia profiloitua enemmän digitaalisuuden, metsäbiotalouden, vastuullisen matkailun (esimerkiksi Saimaan alueen matkailun) teemoissa.

Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen kärkivalintoja tulisi myös sanoituksellisesti terävöittää, siten että niistä kävisi jo otsikkotasolla ilmi tavoiteltu suunta ja toimenpiteet. Nykyisellään kärkialat eli metsä, ruoka, vesi, matkailu ja hyvinvointi kuvaavat hyvin maakunnan erikoistumista tietyille aloille, mutta niistä ei ilmene, mihin suuntaan kehitystä tulisi suunnata ja mitkä ovat keskeisimpiä

tavoitteita kärkialoilla. Tämän selkeämpi esiin tuominen voisi helpottaa maakunnan toimijoita kohdentamaan toimenpiteitä tavoitteiden edistämiseksi.

Yhteistä maakuntahenkeä ja yhteistyötä maakunnan sisällä sekä muun itäisen Suomen kanssa tulisi vahvistaa. Aineistossa tuotiin esille kokemuksia maakunnan jakautumisesta sekä yhteisen tahtotilan ja maakuntahengen puutteesta. Maakunnan kehitystyötä palvelisi yhteistyön vahvistaminen sisäisesti ja keskeisten yhteistyön paikkojen tunnistaminen itäisen Suomen kanssa. Itä-Suomen maakuntien välinen yhteistyö nähdään tärkeänä erityisesti rajatilanteen, huoltovarmuuden sekä alueen elinvoimaisuuden teemoissa.

Maakuntaohjelman laadintatyössä sekä toimeenpanon yrityslähtöisyyttä tulisi vahvistaa. Maakuntaohjelman laadintaan on osallistunut monipuolinen joukko toimijoita, mutta kuten monissa muissa maakunnissa, yritysten osallistaminen laadintaan on osoittautunut haasteelliseksi. Yritysten vahvempi osallistaminen nähdään tärkeänä yritysnäkökulman esiin tuomisen sekä työmarkkinoiden osaamisen tarpeisiin vastaamisen kannalta. Tietoisuutta maakuntaohjelmasta ja maakunnan rahoitusmahdollisuuksista voisi kuitenkin lisätä esimerkiksi pk-yrityksien keskuudessa. Yrityksiä voitaisiin yrittää osallistaa laadintaan tiiviimmin esimerkiksi erilaisilla digitaalisilla osallistumismenetelmillä, jotka eivät vaatisi toimijoilta merkittäviä ajallisia resursseja. Myös aktiivisemmalla viestinnällä ja tiedottamisella voitaisiin potentiaalisesti lisätä maakuntaohjelman näkyvyyttä sekä yritysten että muiden maakunnan toimijoiden silmissä.

3 Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden relevanssia, ohjelman toteutumista ja rahoituksen kohdentumista, osallistamista valmisteluprosessiin sekä ohjelman vaikutuksia. Keskeisiä kysymyksiä ovat miten tavoitteet ovat toteutuneet ja kohdentuneet, mitkä ovat ohjelman keskeisiä vaikutuksia, miten sidosryhmät ovat osallistuneet ohjelman valmisteluun ja millainen ohjausvaikutus ohjelmalla on aluekehittämisen välineenä. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

3.1 Tavoitteiden toteutuminen ja painopisteiden osuvuus

Keskeiset havainnot

- » Painopisteet kohdistuvat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Painotukset ovat maakunnan kannalta tärkeitä ja ajankohtaisia.
- » Nykyinen maakuntaohjelman keinovalikoima ei riitä vastaamaan toimintaympäristön muutokseen. Erityisesti Venäjän hyökkäyssota on muuttanut merkittävästi pohjoiskarjalaisten yritysten ja julkisten toimijoiden edellytyksiä kasvaa ja kehittyä.
- » Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota osaavan työvoiman saamiseen, rajan läheisyyden kysymyksiin, saavutettavuuteen, energiamurrokseen ja kasvun aloihin.

Pohjois-Karjalassa oli huhtikuun 2024 lopussa 162 100 asukasta. Suomen itäisimmässä maakunnassa, Pohjois-Karjalassa on 13 kuntaa. 77 000 asukkaan Joensuu on maakunnan keskuskaupunki. Maakunta on tunnettu muun muassa luonnonkauneudesta, karjalalaisesta kulttuurista sekä Pohjois-Karjalan vahvasta luontosuhteesta, jotka näkyvät myös maakuntaohjelman painopisteissä. Vuoden 2023

lopulla erityisesti kaivos-, majoitus- ja ravitsemisalojen sekä koneiden ja laitteiden valmistuksen ja metsätalouden toimijoiden liikevaihdot kehittyivät positiivisesti. Pohjois-Karjalan väkiluku on laskusuuntainen, joka on vahvasti yhteydessä alueen kehityshaasteisiin. Pohjois-Karjalan kehityksen haastajia ovat väestön väheneminen ja ikääntyminen, jotka näkyvät työvoiman saatavuudessa, kuntien talouden kestävyudessa sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden paineissa. Myös talouskasvun hidastuminen sekä globaalien taloudellisten ja poliittisten haasteiden heijastuminen Pohjois-Karjalaan luovat maakunnan kehitykselle ja maakuntaohjelman tavoitteiden saavuttamiselle erityisiä haasteita.

Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman (POKAT 2025) keskeisin tavoite on tukea ja saada aikaan toimia, jotka lisäävät maakunnan elinvoimaisuutta ja sitä kautta parantavat asukkaiden hyvinvointia. POKAT 2025:n keskiöön on valittu viisi kehittämisteemaa:

1. Kasvava elinvoima ja alueen vahvuudet
2. Osaava elo – koulutus ja osaaminen
3. Hyvä olo – hyvinvoivat, terveet ja osalliset asukkaat
4. Ilmastokestävyys ja luonnon lumo

5. Saavutettavuus – toimiva liikennejärjestelmä

Läpikäyvinä elementteinä eli kaikessa kehittämistoiminnassa huomioon otettavana ovat digitaalisuus, kansainvälisyys ja kestävä kehitys.

Pohjois-Karjalan älykkään erikoistumisen painopisteiksi on valittu:

- Uudistuva teollisuus ja kehittyvät teknologiat
- Puhtaat ratkaisut ja vihreä siirtymä
- Innovatiiviset ja kestävästi tuotetut palvelut

Kehittämisteemojen alla ohjelmalle on asetettu 14 tavoitetta, jotka ovat luonteeltaan konkreettisia ja määrittelevät kehittämisen suunnan. Seuraavassa on esitetty tavoitteiden saavuttamisen arvio painopisteittäin.

Kestävien liikkumismuotojen tai saavutettavuuden tavoitteet on saavutettu heikosti, vaikka onnistumisia edunvalvonnassa on. Saavutettavuusteeman toimenpiteitä on rahoitettu maakuntaohjelmasta, mutta toimintaympäristön muutokset, markkinamuutokset ja kansalliset linjaukset synnyttävät haasteita, jotka vähentävät maakuntaohjelman toimenpiteiden merkitystä. Kyselyvastaajat arvioivat, että tiestön ja liikkumisen merkitys on jäänyt liian vähälle huomiolle; logistiikan ja saavutettavuuden kannalta tieliikenteellä on merkittävä rooli.

”Saavutettavuus, väylien ja infran hyvä kunto ovat todella tärkeää syrjäisten maakuntien kannalta. Liikenteen sähköistyminen vaatii sähkölatauspisteverkostoa pääväylien varsille.

”Lisääntyvä vesitse tapahtuva raakapuun kuljetus vaatii satama-alueiden, väylien, laitureiden ja bioterminaalialueiden uudistamista ja rakentamista (esim. Puhoksen bioterminaalin rakentaminen käynnistyy Puhoksen satama- ja teollisuusalueella).”

Kasvavan elinvoiman ja alueen vahvuuksien kehittämisteeman tavoitteiden saavuttaminen vaihtelee kärkialoittain. *”Luontevaa metsäosaamista maailmalle”* on edistynyt hyvin, *”kaivannaisala kestävyyslajiksi”* kohtuullisesti, *”teknologiateollisuudessa kohti digivihreitä aikoja”* hyvin (erit. digitaaliset valmiudet, teknologiateollisuuden investointien tukeminen), *”maatalous ja elintarvikeala”* heikosti (pl. elintarviketuotannon tukeminen, jossa onnistumisia, maatalouden tukemisessa jääty tavoitteesta), *”matkailun kasvuloikka”* kohtuullisesti, (digitaalisuus ja kestävyys onnistuneita, kansainvälisessä matkailussa jääty tavoitteesta) ja *”luovat alat”* edistynyt hyvin (erityisesti tapahtuma- ja elokuvatuotantoalueena). Maakuntaohjelman avulla on rakennettu yritysverkostoja ja -kumppanuuksia. Yritykset ovat verkottuneita TKI-kenttään. Klusteritoiminnan vaikutuksia aletaan tunnistaa maakunnassa. Edelleen on haasteena kansainvälisten osajien pitäminen ja työpaikkojen avautuminen heille. Joiltakin osin maakunnan sisällä painotukset ovat erilaiset maakuntakeskuksessa ja maakunnan muilla alueilla. Suurin osa älykkään erikoistumisen kärjistä ja tavoitteista ovat onnistuneita ja koko maakuntaa koskevia, esim. metsäbiotalous, teknologia-alat, elintarvike-/maatalousala ja matkailu.

Hyvä olo -kehittämisteeman tavoitteiden saavuttaminen vaihtelee tavoitteittain. Maakunnan koulutusosaamisen hyödyntämisessä on onnistuttu hyvin. Yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa ja asukkaiden hyvinvoinnin edistämässä on onnistuttu kohtuullisesti, mutta näkemykset jakaantuvat. Kyselyvastaajia huolettaa nuorten pahoinvointi ja syrjäytyminen; ongelmien ratkomiseen tulisi saada nuorten omat organisaatiot ja kolmas sektori aktiiviseen yhteistyöhön. Hyvä olo -teeman alla on paljon tavoitteita ja toimenpiteitä, mutta vastaavasti myös ongelmia korkeassa sairastavuudessa ja väestön ikääntymisessä. Maakuntaohjelmalla on hyvän olon kehittämisteemassa rajalliset vaikutukset. Toimintaympäristön muutokset vaikuttavat kehittämisteeman edistymiseen enemmän kuin maakuntaohjelma.

Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota toimintaympäristön muutoksiin yhä enemmän. Hyvinvointia edistävien järjestöjen toimintaedellytykset muuttuvat rahoituksen vähentymisen myötä. Hyvinvointialueiden aloitettua painoarvoa tulee

laittaa uusien yhteistyösuhteiden ja –rakenteiden tukemiseen. Hyvinvointiteemassa yhteistyö Siun soten kanssa on ollut tuloksellista.

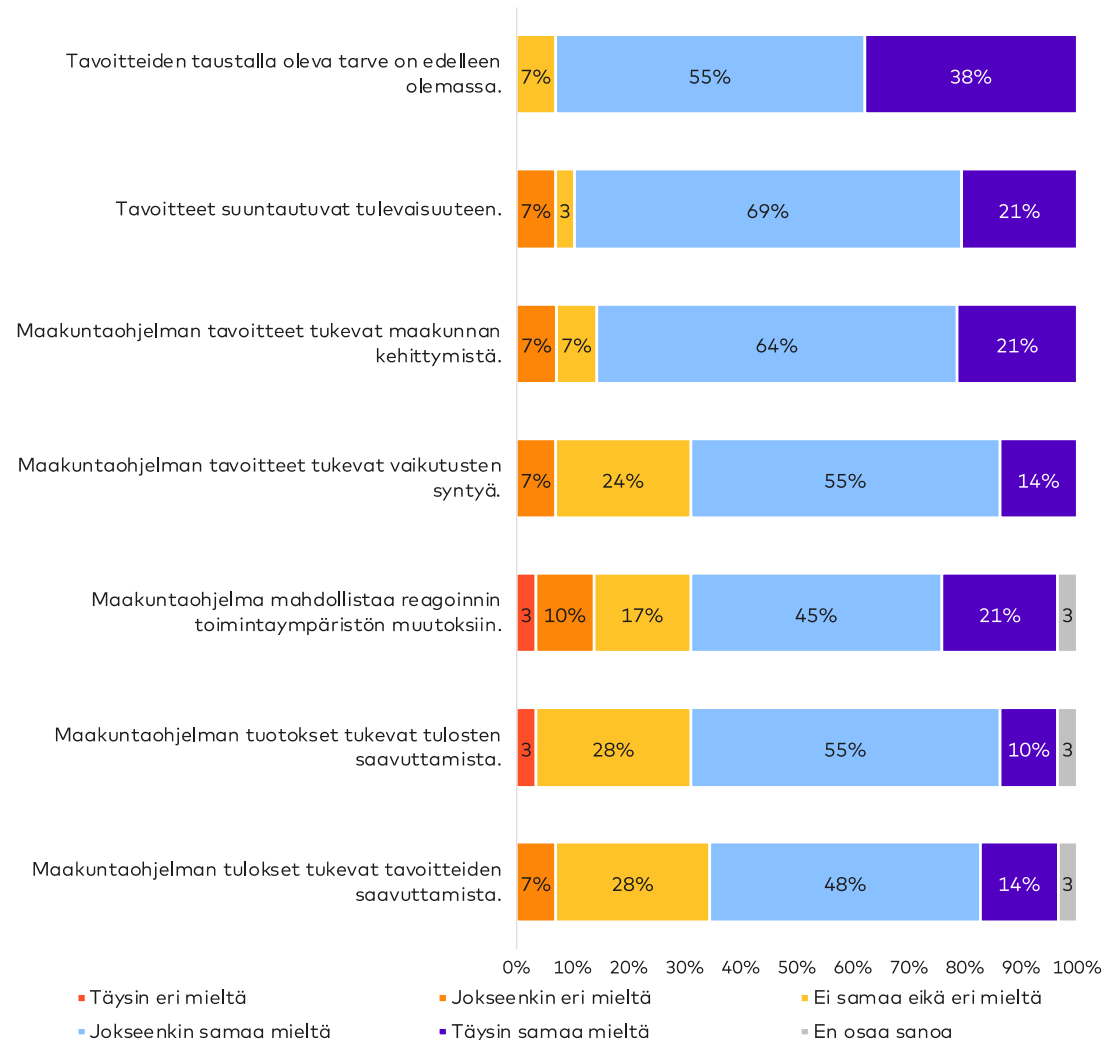
Ilmastokestävyyden ja luonnon lumon kehittämisteemassa tavoitteiden saavuttaminen on pääosin onnistunut, mutta arvioinnin eri sidosryhmien suhtautuminen onnistumiseen jakautuu. Ilmasto ja energia –teemassa, kiertotaloudessa ja resurssitehokkuuden edistämisessä ja TKI-toiminnan vahvistamisessa on onnistuttu. Myönnetty rahoitus on tukenut systemaattista kehittämistä. Energiamurrokseen sopeutumisen onnistumisen arvio vaihtelee vastaajittain. Kyselyvastaajat näkevät, että toimissa on onnistuttu, haastatteluissa nähdään, että asiaan tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Luonnon lumo –teemassa on onnistuttu kohtuullisesti. Onnistumisia nähdään erityisesti lähiluonnon säilyttämisen ja vesienhuollon tavoitteissa. Osa kyselyvastaajista arvioi, että luonto ja luontokohteet ovat alueen asukkaita niin lähellä, ettei niiden hienoutta ja tulevaisuuden potentiaalia välttämättä tunnisteta lainkaan mm. terveyden ja elinvoiman tuojana sekä kansainvälisessä matkailussa.

Kansainvälistymisen läpileikkaavan tavoitteen onnistumisen arvio jakautuu: puolen vastaajista mukaan tavoitteissa on onnistuttu, puolen mukaan ei. Sidosryhmien mukaan pohjoiskarjalaisten yritysten kansainvälistymistä tulisi tukea aktiivisemmin; kuitenkin tulisi samalla tarkastella, millä aloilla on oikeasti mahdollisuus kansainvälistyä. Kansainvälistyminen kytkeytyy myös osaavan työvoiman saatavuuteen ja maakunnan elinvoimaan. Kansainvälisten opiskelijoiden ja maahanmuuttajien kotouttamisessa, kouluttamisessa ja työllistämisessä maakuntaan sekä pitovoimaan tulisi sidosryhmien mukaan löytää uusia keinoja.

Sidosryhmien näkemyksen mukaan digitaalisuuden läpileikkaavat tavoitteet on saavutettu. Osin tätä selittää toimintaympäristön muutos (esim. etätyön yleistyminen), mutta myös maakuntaohjelman toimilla on ollut merkitystä.

”Kannustaisin myös maakunnan isoja toimijoita itseään (maakuntaliitto mukaan lukien) ottamaan kansainvälisiä harjoittelijoita, palkkaamaan kansainvälisiä osaajia hankkeisiin jne. Näin a) näytettäisiin mallia muillekin ja b) opittaisiin valtavasti siitä, miten hommia voisi tehdä paremmin.”

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä. (n=29)

Painopisteet kohdistuvat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Painotukset ovat maakunnan kannalta tärkeitä ja ajankohtaisia. Maakuntaohjelman valinnat heijastavat pitkälti aluekehittämispäätöstä. Ohjelma on laaja-alainen, ei kovin kärjekäs maakunnan kehittämissasiakirja. Osin on käyty keskustelua kärkien terävöittämisestä resurssien suuntaamisen tehostamiseksi. Toimeenpanon fokus on kärkien alla: maakuntaohjelman alakohdissa, alatavoitteissa ja POKAT-ryhmissä.

Nykyinen maakuntaohjelman keinovalikoima ei riitä vastaamaan toimintaympäristön nopeaan muutokseen. Erityisesti Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on muuttanut rajamaakunnan toimintaympäristöä, yhteistyörakenteita ja yritysten toimintaedellytyksiä merkittävästi.

Painopiste- ja tavoitevalintojen kehittämistarpeet liittyvät teemojen painoarvon kasvuun. Näitä ovat osaavan työvoiman saatavuuden ja pitovoiman, rajan läheisyyteen liittyvien kysymysten, saavutettavuuden, energiamurroksen, puhtaan energian tuotannon ja energiansiirtokysymysten ja yritysten kilpailukykyyn edellytysten parantamisen painoarvon nousu. Uusina sisältöinä maakuntaohjelmaan ehdotetaan turvallisuutta laajasta näkökulmasta (yksilö, maakunta, kansainvälisesti).

Kehittämishaasteet kietoutuvat osin sellaisiin ulkoisiin toimintaympäristötekijöihin, joihin maakuntaohjelmalla ei voida vaikuttaa (esim. maatalouden päästöjen vähentäminen, liikenteen vähähiilisyden kehittyminen, maankäytön suunnittelun kestävyys).

Kuva 9. Arviot Pohjois-Karjalan maakuntaohjelmaa koskevista väittämistä.

3.2 Ohjelman toteutuminen ja rahoituksen kohdentuminen

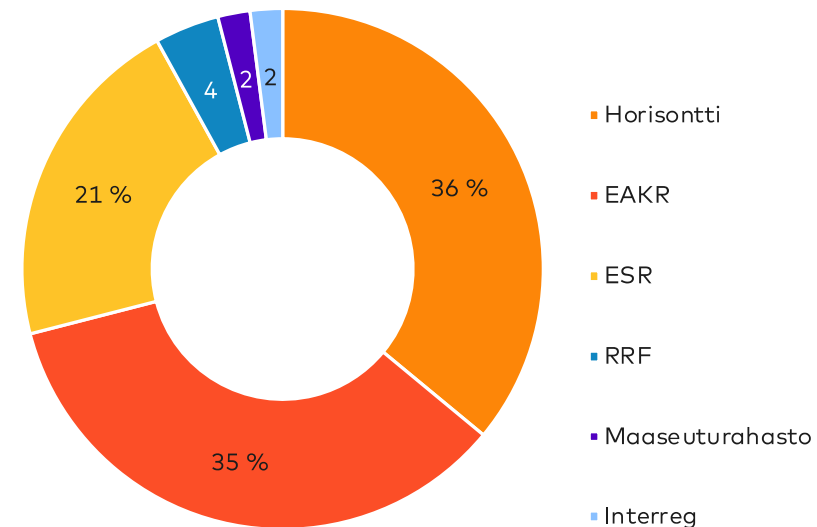
Keskeiset havainnot

- » Rahoitusta on myönnetty tasaisesti ohjelman neljään painopisteeseen.
- » Maakuntaohjelma on saanut aikaan tuloksia rahoitetuissa hankkeissa, erityisesti TKI-toiminnassa, infrastruktuurin kehittämisessä ja vihreää siirtymää tukevilla energiantuotantohankkeissa.
- » Hankkeiden tuloksia arvioitaessa ne suhteutetaan toimintaympäristön muutokseen, joka joiltakin osin vähentää tulosten näkyvyyttä.

Pohjois-Karjalassa kohdennettiin vuosina 2022–2023 rahoitusta yhteensä 113 miljoonaa euroa 309 hankkeeseen. Hakijoiden ja rahoitusohjelmien määrä sekä hankekoko on kasvanut edellisestä ohjelmakaudesta.

Rahoitusta on myönnetty yhteensä 11 rahoitusohjelman kautta. Rahoitusta tulee selkeästi eniten EU-ohjelmista: Rahoituksesta 96 % on ollut EU-rahoitusta ja pienempi osuus kansallista (2 %) ja maakunnallista (2 %) rahoitusta (kuva 10). EU-rahoituksesta suurin osa oli Horisontti Eurooppa-ohjelman ja toiseksi eniten Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) kautta, mikä osin selittyy AURA-ohjelmien viiveellä EURA-hallintojärjestelmän ongelmien vuoksi. Suurimmat rahoituksensaajat ovat olleet Itä-Suomen yliopisto, Joensuun kaupunki, Euroopan metsäinstituutti, Karelia-ammattikorkeakoulu ja Luonnonvarakeskus.

EU-rahoituksen jakautuminen vuosina 2022-2023 (%)

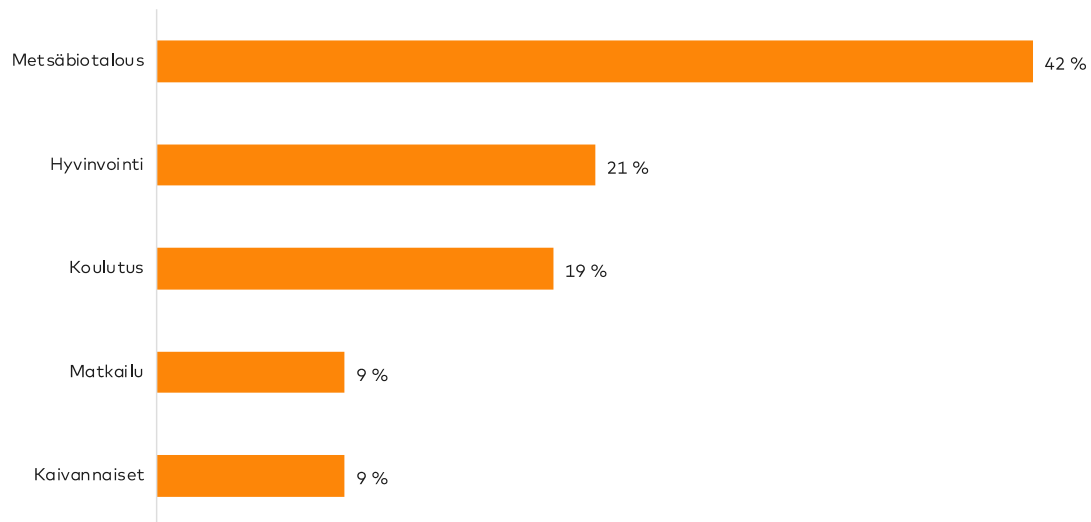
Kuva 10. EU-rahoituksen jakautuminen rahoituslähteittäin vuosin 2022–2023.

Älykkään erikoistumisen strategian mukaisiin hankkeisiin myönnettiin rahoitusta yhteensä 18 miljoonaa euroa 44 eri hankkeeseen. ÄES:n mukaisista hankkeista 97 % rahoitettiin EU-rahoituksella, josta 71 % on AURA-ohjelmien rahoitusta. Älykkään erikoistumisen valinnat ovat painopiste, joka toteutuu pitkälti AURA-ohjelmien rahoituksella. Tällä kaudella EURA-hallintojärjestelmän ongelmat ovat vaikuttaneet rahoituksen määrään.

Maakuntaohjelman kahden ensimmäisen vuoden 2022–2023 toteumassa rahoituksen jakaumassa erottuvat selkeästi maakunnan vahvuudet. Maakuntaohjelman viidessä suurimmassa painopisteessä korostuu metsäbiotalous (36 miljoonaa euroa), jota

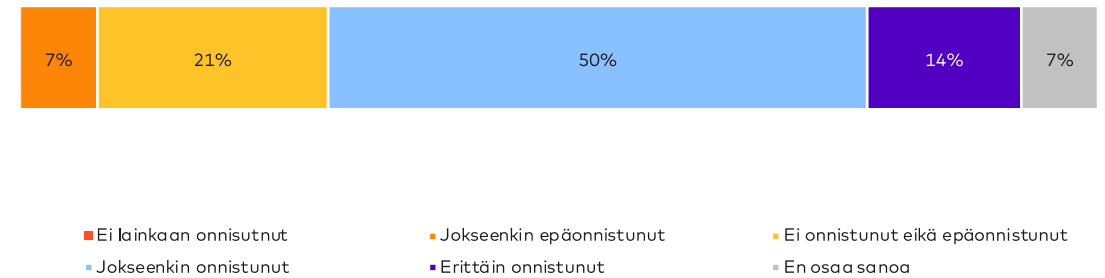
seuraavat pienellä erolla hyvinvointi (17,6 miljoonaa euroa) ja koulutus (16,7 miljoonaa euroa). Neljänneltä sijalta löytyy matkailu 8,1 miljoonalla eurolla ja sitä seuraa kaivannaisala 7,3 miljoonalla eurolla. Sidosryhmät arvioivat rahoituksen kohdentuneen oikein (kuva 11).

Rahoituksen jakautuminen painopisteittäin 2022-2023 (%)

Kuva 11. Rahoituksen jakautuminen painopisteittäin 2022–2023 (%)

Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta (n=28)

Kuva 12. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistumisesta.

Maakuntaohjelma on saanut aikaan tuloksia rahoitetuissa hankkeissa, erityisesti TKI-toiminnassa, infrastruktuurin kehittämisessä ja vihreää siirtymää tukevissa energiantuotantohankkeissa. Uudet avaukset ovat tuoneet alueelle uusia hankkeita ja työpaikkoja sekä mahdollistaneet kasvua ja kehittämistä. Tuloksia ei ole saatu tavoitellussa mittakaavassa aikaan matkailun kehittämisessä. Myöskään saavutettavuudessa ei ole edistytty tavoitteiden mukaisesti. Hankkeiden tuloksia arvioitaessa ne suhteutetaan toimintaympäristön muutokseen, joka joiltakin osin vähentää tulosten näkyvyyttä. Toimiva ja jatkuva yhteistyö eri tahojen ja organisaatioiden kesken on keskeinen maakuntaohjelman tulos tai vaikutus; toimiva vuoropuhelu mahdollistaa edistymisen kaikilla aloilla.

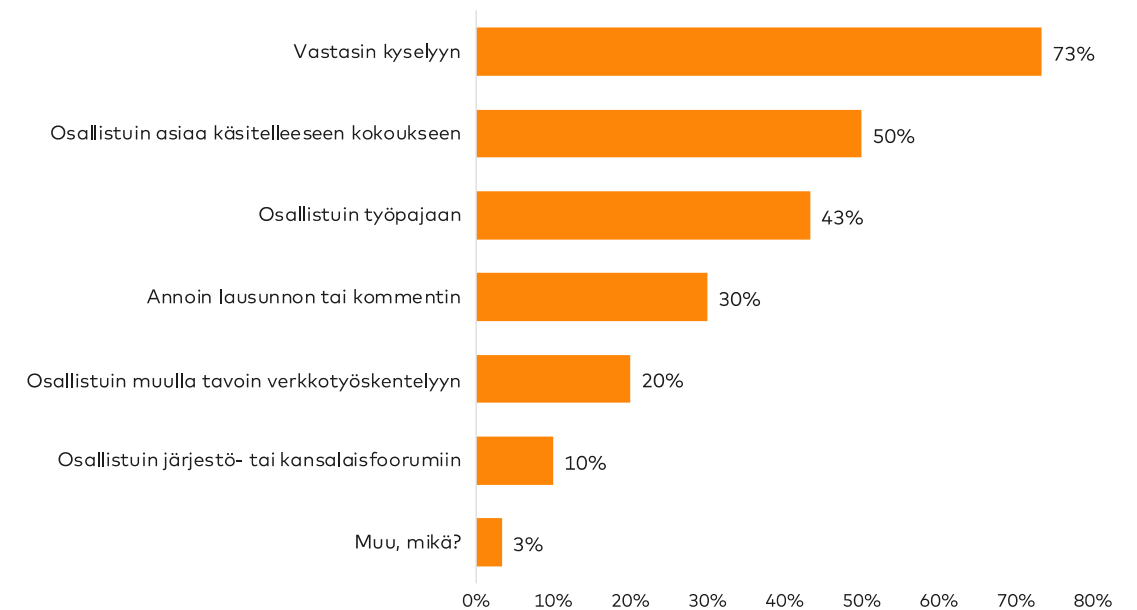
3.3 Osallistaminen valmisteluprosessissa ja toteutuksessa

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman keskeinen työskentelymenetelmä on maakuntaohjelman työryhmät, ns. POKAT-ryhmät, joita pidetään toimivina.
- » Maakuntaohjelmalle annetaan useita merkityksiä: se on ohjaava, koostava, suuntaa näyttävä ja resursseja tehokkaasti käytävä maakunnallinen asiakirja.
- » Ohjelmaa käytetään kehittämistoiminnan perustelujen strategisena pohjana.

Maakuntaohjelmatyötä ohjaamaan perustettiin luottamushenkilöistä koostuva ohjausryhmä. Maakunnallinen SOVA-ryhmä on ohjannut ja koordinoitunut maakuntaohjelman arviointia. Maakuntaohjelman keskeinen toteuttamisen työkalu on maakuntaohjelman työryhmät, ns. POKAT-ryhmät. POKAT-ryhmien toimintaa on uudistettu POKAT 2025 -maakuntaohjelmakaudelle mm. karsimalla ryhmien määrää aiemmasta ja poistamalla toimintatavallinen jako teemaryhmiin ja asiantuntijaryhmiin.

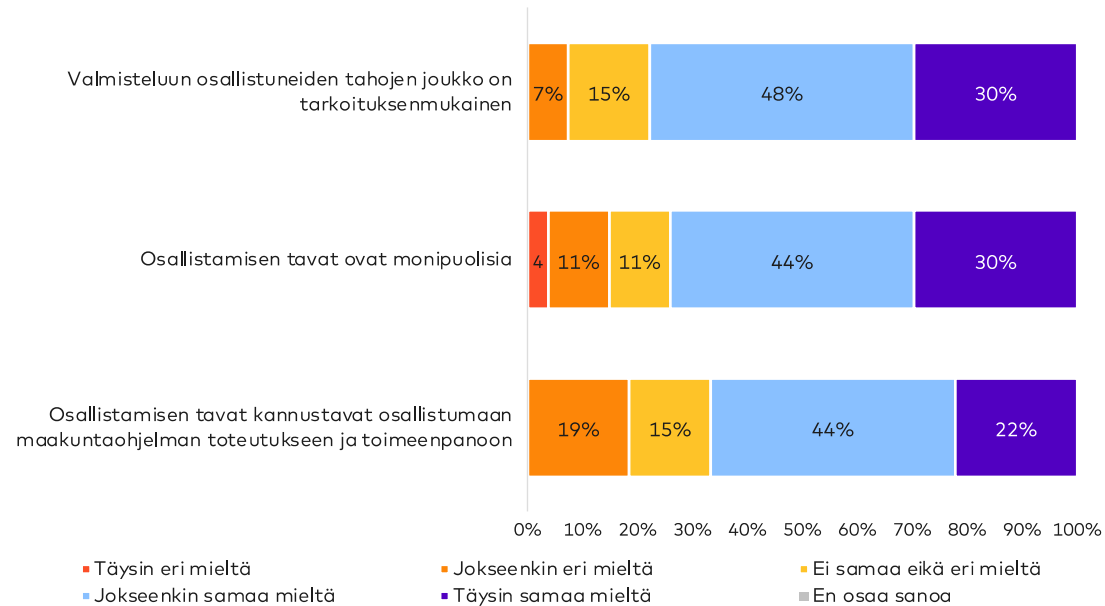
Miten olet osallistunut maakuntaohjelman valmisteluun? Voit valita useita (n=30)

Kuva 13. Kyselyvastaajien arviot maakuntaohjelman valmisteluun osallistumisesta.

Maakuntaohjelman valmistelun ja toimeenpanon prosessi on organisoitunut vahvasti POKAT-ryhmien ympärille, joissa keskustellaan sekä nykytilasta ja kehittämistarpeista. Kyselyyn vastanneet sidosryhmät pitävät ohjelman valmisteluun osallistuneiden tahojen joukkoa tarkoituksenmukaisena ja osallistamisen tapoja monipuolisina (kuva 14). POKAT-ryhmien toiminta kannustaa sidosryhmiä osallistumaan maakuntaohjelman toteutukseen ja toimeenpanoon. POKAT-ryhmien kautta maakuntaohjelman toimeenpanoon tulee asiantuntijuutta ja yhteistä näkemystä. Lisäksi on järjestetty webinaareja tietyille kohderyhmille. Osa kokee vahvan osallistavan prosessin liian raskaaksi.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman toteutukseen liittyviä väittämiä.
(n=27)

Kuva 14. Arviot maakuntaohjelman toteutukseen osallistumisesta.

"Hyvin sisäänrakennettu yhteistyön vaade."

"Toimijoiden on todella vaikea tulla siihen sisään, jos ei ole ollut valmisteluissa mukana. Siitä viestiminen on liian monimutkaista. Pitäisi olla lyhyitä täsmäiskuja."

Maakuntaohjelman valmistelu- ja toimeenpanoprosessia voisi kehittää esim. tuomalla mukaan digitaalisia avoimia kehittämisalustoja, joihin kaikki kansalaiset voivat osallistua ja ottamalla mukaan uusia osallistujaryhmiä (esim. yrityksiä tai kansainvälisiä osajia oppilaitosten ja työnantajien kautta).

"Yrittäjä näkemys on saatava kuuluviin, jos pysyvää kehitystä halutaan. Nyt prosessi on julkispainotteinen."

Maakuntaohjelmalle annetaan sidosryhmien keskuudessa useita merkityksiä. Maakuntaohjelma on keskeisessä roolissa maakunnallisena asiakirjana, joka määrittelee tavoitteet ja toimii selkänäojana alueen kehittämiseksi. Ohjelma on kooste eri toimijoiden toimenpiteistä alueella. Maakuntaohjelma toimii suunnannäyttäjänä ja luo raamit yhteiselle toiminnalle sekä auttaa toimijoita kulkemaan kohti samaa tavoitetta ja keskittämään siten resursseja tehokkaasti. Ohjelma pitää kehittämiskohteet julkisessa keskustelussa ja kohdentaa rahoitusta. Maakuntaohjelmaa käytetään mm. kehittämistoimenpiteiden perusteluissa, pohjana ja apuna.

"Maakuntaohjelma on aina käytössäni, kun organisaatiossani eli kunnassa lähdetään miettimään uuden kehittämishankkeen valmistelua ja toteutusta."

"Ohjelma ohjaa neljän vuoden periodilla maakunnan strategista elinvoimaan liittyvää kehittämistyötä haluttuun suuntaan."

Maakunnassa toteutettavien EU-kehittämishankkeiden ja muiden kehittämistoimenpiteiden pitää sopia POKAT - Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman painopistealueisiin ja tavoitteisiin."

3.4 Maakuntaohjelman vaikutukset

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelmalla on vaikutusta yhteistyön rakenteiden luomisessa, mikä on vahvistanut maakunnallisten toimijoiden ja toiminnan etenemistä samaan suuntaan.
- » Ohjelma on onnistunut kokoamaan ja tuomaan esiin maakunnallisen kehittämisen tahtotilan ja kehittämistarpeet sekä kansallisen aluepolitiikan rahoituksen että EU-rahoituksen käytössä.
- » Maakuntaohjelmalla on keskeinen vaikutuskokonaisuus koulutuksen, osaamisen ja TKI-toiminnan leikkauspisteessä.

Maakuntaohjelma on vahvistanut yhteistyötä ja maakunnallista verkostoitumista. Se on onnistunut kokoamaan yhteen toimijat maakuntaohjelman toteuttamiseksi, erityisesti TKI-toiminnassa. Rahoitusta on kohdennettu valittuihin kehittämistavoitteisiin. Rahoituksen myötä alueen yritystoiminta, yritysten osaaminen ja kilpailukyky ovat kasvaneet ja kansainvälistyneet. Ohjelman myötävaikutuksena on syntynyt uusia yrityksiä ja uusia työpaikkoja. Myös kansainvälinen yhteistyö on kehittynyt rahoitettujen hankkeiden myötä.

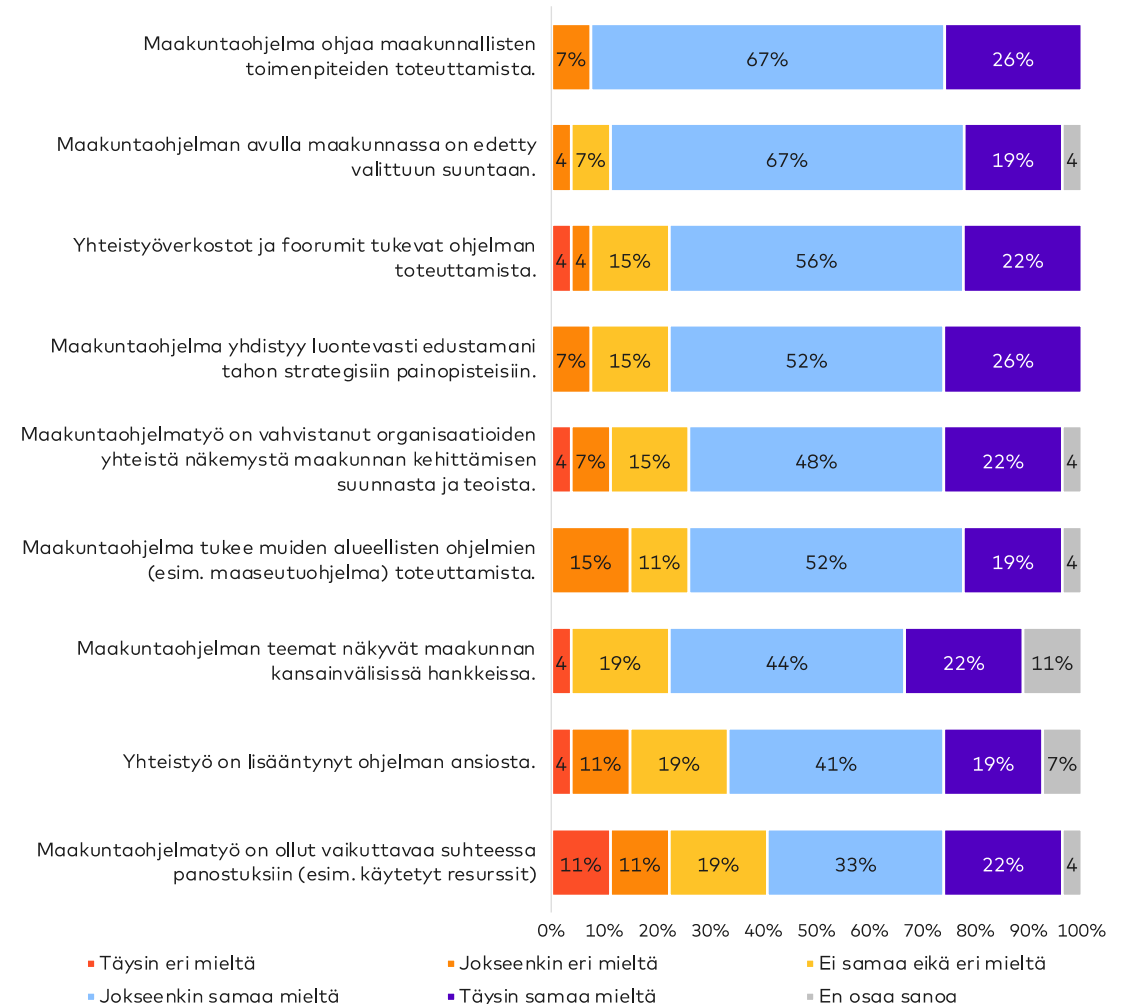
Maakuntaohjelma tuo selkeästi esiin maakunnallisen tahtotilan valtion suuntaan.

Edunvalvonnallisia onnistumisia on saavutettu liikenneyhteyksissä ja sitä kautta saavutettavuuden parantamisessa, vaikka tavoitteita ei ole täysin saavutettu. Voimien keskittäminen Itä-Suomen tasolla ollut vaikuttavaa.

Maakuntaohjelmalla on tärkeä merkitys koulutuksen, osaamisen ja TKI-toiminnan leikkauspisteessä.

Maakunnallisessa koulutuspaikkojen tarjonnan säilyttämisessä on onnistuttu. Uusien työpaikkojen syntymisessä ja yritysten kasvun/selviytymisen tukemisessa on onnistuttu haastavina aikoina. TKI-toiminta on lisännyt yritysten ja tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden yhteistyötä.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä. (n=27)

Kuva 15. Arviot Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämissä

EU:n alue- ja rakennepolitiikan hankerahoituksen käytössä maakuntaohjelma mahdollistaa erilaisten rahoitusten hakemisen ja tiedon rahoitusmekanismeista. Ohjelma ohjaa rahoituksen myöntämistä ja hakemista. Hankkeet ovat tyypillisesti vakiintuneiden hanketoimijoiden toteuttamia.

Kansallisen aluepolitiikan rahoituksen käytössä maakuntaohjelma on onnistunut osoittamaan maakunnan erityispiirteet ja -tarpeet. Rahoituksella on voitu käynnistää maakunnallisesti tärkeiden kehittämiskohteiden toteutus tai suunnittelu. EU:n rakennepolitiikan rahoitusta on saatu allokoitua ja käytettyä hyvin alueella. Maakuntaohjelman mukaisuus on keskeinen rahoituksen myöntämisen kriteeri. Tyypillisesti rahoitetulla hankkeella on yhteyksiä useisiin painopisteisiin. Tätä selittää laaja sidosryhmäyhteistyö ja ohjelman laajuus. Interreg- ja Horisontti-rahoituksen käyttö on ollut vähäistä elinvoiman ja yritysten kehittämisen kannalta.

3.5 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Maakuntaohjelman tavoitteet ja painopisteet tukevat maakunnan kehittymistä ja perustuvat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Pohjois-Karjalassa on monipuolinen toimialarakenne. Ohjelma on laaja-alainen ja osajapohjainen, ei kovin kärjekäs maakunnan kehittämissasiakirja. Laaja-alaisuudesta huolimatta maakuntaohjelma tunnistaa hyvin maakunnan kehittämisen kärjet ja painopisteitä on kokonaisuutena saatu vietyä eteenpäin. Osin on käyty keskustelua kärkien terävöittämisestä resurssien suuntaamisen tehostamiseksi. Temaattisesti tulevaisuudessa ohjelmaa voisi harkita fokusoitavan uusiin kasvun mahdollisuuksiin ja kasvualoihin. Maakuntaohjelman toimeenpanossa voisi harkita ohjelman uudelleensuuntaamista tarvittaessa kesken ohjelmakauden.

Nykyinen maakuntaohjelman keinovalikoima ei riitä vastaamaan toimintaympäristön muutokseen. Tulevalla ohjelmakaudella tulisi edelleen panostaa esimerkiksi saavutettavuuden kehittämiseen raideliikenteen kehittämisellä, energiamurrokseen ja turvallisuuteen. Saavutettavuuskysymyksissä tulisi ylläpitää jo hyvin toimivaa edunvalvontatyötä. Strategisesta näkökulmasta tulisi vahvistaa maakuntaohjelman tulevaisuuskestävyyttä. Toisaalta kehittämishaasteet kietoutuvat osin sellaisiin ulkoihin toimintaympäristötekijöihin, joihin maakuntaohjelmalla ei voida vaikuttaa. Maakuntaohjelman resurssien tehokkaaksi ja vaikuttavaksi käyttämiseksi tulisi suunnitella, mihin maakuntaohjelmaa voidaan käyttää.

Pohjois-Karjalassa kohdennettiin vuosina 2022–2023 rahoitusta yhteensä 113 miljoonaa euroa 309 hankkeeseen. Maakuntaohjelman painotukset rahoituksen ohjaajana ovat sallivia ja väljäreajaisia: rahoitus ohjautuu ennakoitavasti eri painopisteisiin. Usealla hankkeella on kytköksiä useisiin painopisteisiin. EU:n rakennepolitiikan rahoitusta on saatu allokoitua ja käytettyä hyvin alueella.

Maakuntaohjelma on saanut aikaan tuloksia rahoitetuissa hankkeissa, erityisesti TKI-toiminnassa, infrastruktuurin kehittämisessä ja vihreää siirtymää tukevissa energiantuotantohankkeissa. Maakuntaohjelmalla on keskeinen vaikutuskokonaisuus koulutuksen, osaamisen ja TKI-toiminnan leikkauspisteessä. Yleiskuva erityisesti TKI-tilanteesta Pohjois-Karjalassa on positiivinen huolimatta ohjelmakauden käynnistämisen haasteista. Tuloksia ei ole saatu tavoitellussa mittakaavassa aikaan matkailun kehittämisessä tai saavutettavuudessa.

Maakuntaohjelman laadinta ja toimeenpanon seuranta on organisoitu POKAT-ryhmien ympärille. Ryhmien toiminta on osaavaa, toimivaa ja näkökulmiltaan laajaa. Yhdessä tekeminen lisää sitoutumista ja siten myös maakuntaohjelman tuloksellisuutta. Tulevaisuudessa voisi vahvistaa työryhmien työn ja tavoitteiden jalkauttamista ja tulosviestintää ohjelman onnistumisista.

Kansallisen aluepolitiikan rahoituksen käytössä maakuntaohjelma on onnistunut osoittamaan maakunnan erityispiirteet ja -tarpeet. Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota alueen veturiyritysten mukaan ottamisen kehittämiseen. Tulevaisuudessa tulisi kehittää EU-hankeosaamista hakijoiden keskuudessa. Erityisesti yritysten ja kuntien hankeosaamista tulisi vahvistaa, esim. ryhmähankkeilla.

Maakuntaohjelma ohjaa strategista kehittämistä ja kehitystä Pohjois-Karjalan alueella. Maakuntaohjelma helpottaa voimavarojen suuntaamista isojen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Maakuntaohjelmalle annetaan sidosryhmien keskuudessa useita merkityksiä: se toimii maakunnallisena asiakirjana, joka määrittelee tavoitteet ja toimii selkänäjana alueen kehittämiselle. Ohjelmaa käytetään mm. kehittämistoimenpiteiden perusteluissa, pohjana ja apuna. Tulevaisuudessa on tärkeää vahvistaa toimijoiden samansuuntaisuutta, jotta saadaan aikaan vaikuttavuutta. Tulevaisuuskestävyyden ja ennakkoinnin näkökulmasta voisi harkita eri organisaatioiden välistä yhteistyötä ennakkointityön organisoinnissa ja temaattisesti.

4 Pohjois-Savon maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Pohjois-Savon maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden relevanssia, ohjelman toteutumista ja rahoituksen kohdentumista, osallistamista valmisteluprosessiin sekä ohjelman vaikutuksia. Keskeisiä kysymyksiä ovat miten tavoitteet ovat toteutuneet ja kohdentuneet, mitkä ovat ohjelman keskeisiä vaikutuksia, miten sidosryhmät ovat osallistuneet ohjelman valmisteluun ja millainen ohjausvaikutus ohjelmalla on aluekehittämisen välineenä. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

4.1 Tavoitteiden toteutuminen ja painopisteiden osuvuus

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman kehittämisen kärkialojen kokonaisuus kuvaa Pohjois-Savon aluetta; kehittämisen kärjissä on huomioitu maakunnan vahvat elinkeinot ja kasvuvisiot elinkeinoille. Ohjelman koetaan ohjanneen kehittämisen kärkiä ja niihin kytkeytyviä toimenpiteitä oikeanmukaisella tavalla.
- » Nykyiset kehittämiskärjet koetaan melko perinteisiksi. Sisällöllisten painopisteiden nivominen isompiin muutosvoimiin vahvistaa kytköstä maakunnan elinvoiman uusiutumiseen ja kilpailukyvyn vahvistumiseen.
- » Kokonaisturvallisuuden kannalta olennaisia asioita on huomioitu maakuntaohjelmassa – jatkossa kokonaisturvallisuuden näkökulma vahvistuu.

Pohjois-Savossa oli huhtikuun 2024 lopussa 248 160 asukasta ja se on asukasluvultaan Suomen kuudenneksi suurin maakunta. Pohjois-Savossa on 19 kuntaa. Pohjois-Savon keskuskaupunki Kuopio on maakunnan ydin niin yritysten, työpaikkojen, opiskelun kuin väestönkasvunkin osalta 124 021 asukkaan voimin. Kuopion jälkeen väestömäärältään kolme suurinta Pohjois-Savon kuntaa ovat Siilinjärvi, Iisalmi ja Varkaus. Pohjois-Savon suurimmat teollisuudenalat ovat metalli, puu- ja paperiteollisuus sekä elintarvike- ja virvokeala. Pohjois-Savossa tuotetaan noin 26 % koko Suomen marjantuotannosta ja noin 14 % maidon sekä naudanlihan

tuotannosta. Selkeästi eniten Pohjois-Savossa ihmisiä työllistää kuitenkin sosiaali- ja terveyspalvelut sekä teollisuus. Pohjois-Savon väkiluku on laskusuuntainen ja väestön ikääntyminen tunnistetaan yhdeksi Pohjois-Savon toimintaedellytysten kehittämisen haasteeksi. Väestön ikääntymisen lisäksi tärkeitä vaikuttajia Pohjois-Savon kehitykselle ovat mm. ympäristö-, energia- ja talousmurros sekä teknologinen murros. Tärkeää maakunnan tulevaisuuden kannalta on myös muun muassa kysymys siitä, jakautuuko elinvoima tulevaisuudessa vain Kuopion, Iisalmen ja Varkauden alueille vai onnistutaanko Pohjois-Savo pitämään laajalti elinvoimaisena.

Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2022–2025 kehittämisen kärjet ovat

- **Kone- ja energiateknologia:** älykäs ja tuottava tekniikka ja palvelu sekä onnistunut energiamurros
- **Metsäteollisuus:** puumateriaalin monipuolinen käyttö sekä jalostusarvon ja uusien tuotteiden nousu
- **Elintarvikkeet:** johtava kestävän elintarviketuotannon alue
- **Hyvinvointitekhnologia:** terveysdatasta, tekniikasta ja uusista lääkkeistä parempaa terveydenhoitoa ja liiketoimintaa

- **Matkailu:** luonto-, tapahtuma- ja kulttuurimatkailun kasvu, itäsuomalainen kehitysyhteistyö
- **Älykäs vesijärjestelmä:** vesi- ja jätejärjestelmien kokonaisvaltainen älykäs hallinta, yritystoiminnan kasvu
- **Biojalostus:** uudet tuotteet ja bioprosessit, biokaasu, kiertolannoitteet, kuivikkeet, kemikaalit, energia

Pohjois-Savon maakuntaohjelman kehittämisen kärjet ovat samalla Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen valinnat.

Älykkään erikoistumisen valintojen läpileikkaavina teemoina ovat ICT ja digitaalisuus, ilmasto, kiertotalous ja kestävä kehitys, osaaminen ja työvoima, hyvinvointi ja kulttuuri, innovaatiot, yrittäjyys ja kasvu sekä saavutettavuus ja aluerakenne.

Maakuntaohjelman kehittämisen kärkialojen kokonaisuus kuvaa Pohjois-Savon aluetta. Kehittämiskärkialat tukevat melko hyvin maakunnan keskeisten toimialojen ja niiden yritysten kehittämistä maakunnassa. Maakuntaohjelman kehittämisen kärjissä on huomioitu maakunnan vahvat elinkeinot ja kasvuvisiot elinkeinoille; ohjelma on ohjannut kehittämisen kärkiä oikealla tavalla ja toimenpiteitä näihin kärkiin on kohdennettu. Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että myös tulevaisuudessa on oleellista tukea nykyisiä kärkialoja; kärjet eivät kehity itsestään ilman panostusta ja osa tiedonkeruuseen osallistuneista tahoista arvioikin, että vahvoja kärkialoja tulee vahvistaa entisestään.

Kyselyyn vastanneiden arviot maakuntaohjelman tavoitteita koskevista väittämistä ovat positiiviset. Maakuntaohjelman tavoitteiden koetaan suuntautuvan tulevaisuuteen ja tarve tavoitteiden taustalla on edelleen olemassa (kuva 16). Maakuntaohjelma ohjaa kehittämistoimintaa alueellisesti ja luo uusia mahdollisuuksia Pohjois-Savon alueen kasvulle, sekä uskoa tulevaisuuteen.

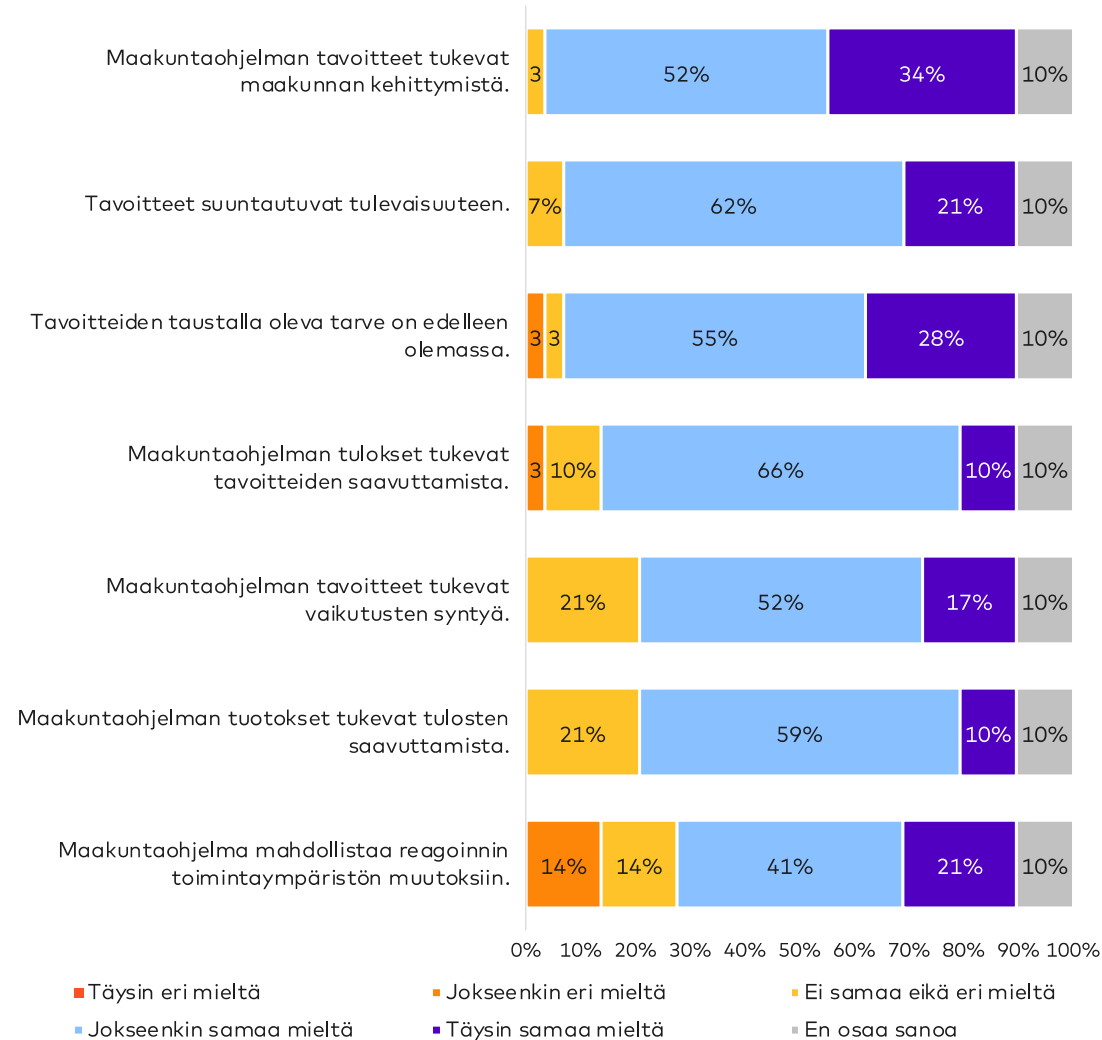
Kokonaisturvallisuuden kannalta maakuntaohjelmassa on tärkeitä asioita mukana jo nyt: kokonaisturvallisuusajattelua tulee kuitenkin vahvistaa entisestään kaikissa kehittämiskärjissä. Toteutus edellyttää konkretian tuomista kokonaisturvallisuuden näkökulmiin (esim. liikenteen toimintavarmuus). Myös saavutettavuuteen liittyvien kysymysten painoarvo on sidosryhmien näkökulmasta noussut.

Kokonaisuutta tarkasteltaessa osa tiedonkeruuseen osallistuneista tahoista arvioi, että älykkään vesijärjestelmän (vesi) kehittämiskärki on jäänyt vähemmälle huomiolle kehittämistyössä muihin kärkialoihin verrattuna. Myös biojalostuksen kehittämiskärki koettiin paikoittain jäsentymättömäksi, eikä oikeansuuntaisia toimenpiteitä kärjen edistämiseksi ole vielä arvioiden mukaan tunnistettu.

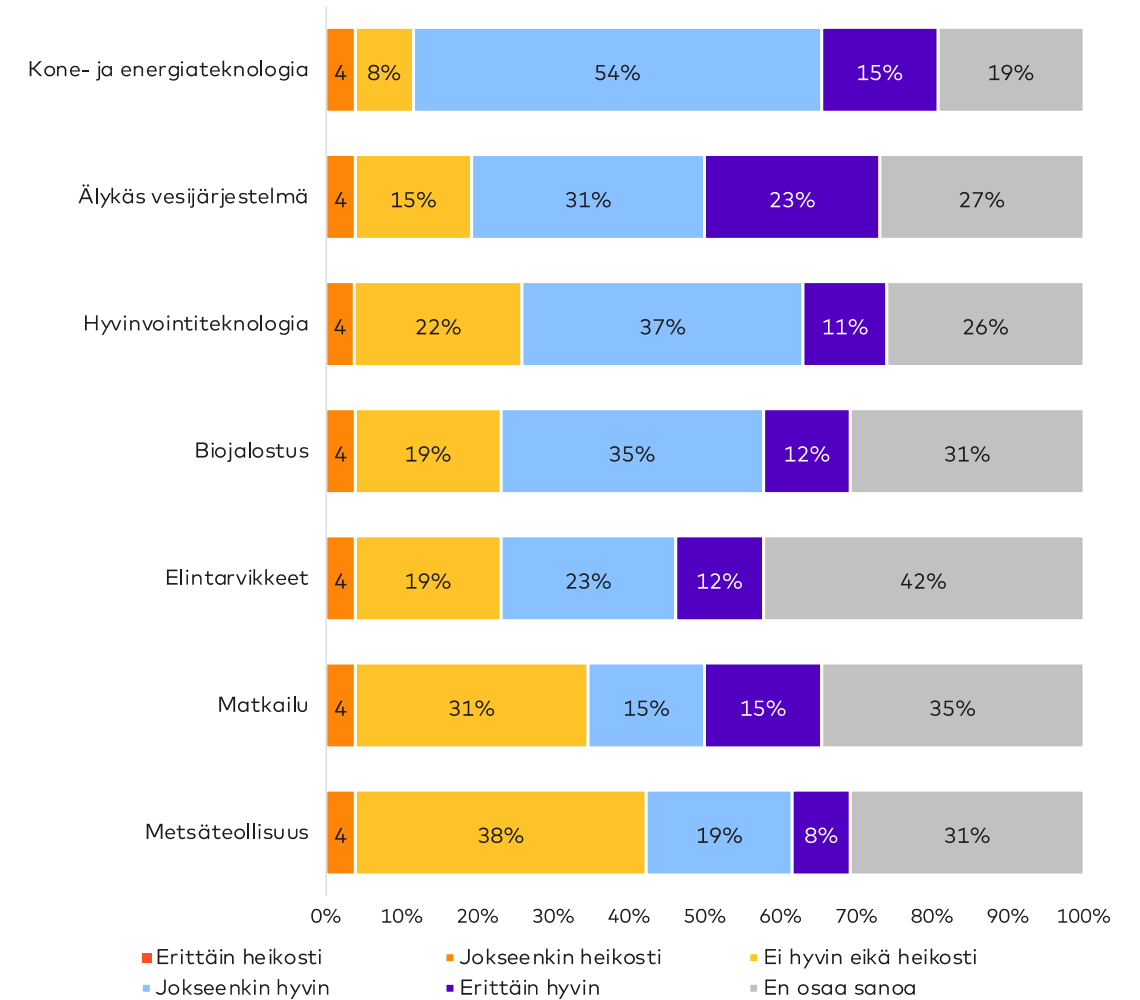
Arviot älykkään erikoistumisen valintojen toteutumisesta jakautuvat hieman: noin kolmannes kyselyvastaajista ei osannut sanoa, missä määrin älykkään erikoistumisen valinnat ovat toteutuneet (kuva 17). Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että tämän hetken globaaleja trendejä ovat vaihtoehtoiset energiamuodot, mineraalit ja metallit sekä tekoäly, materiaalitehokkuus, huoltovarmuus sekä puolustus-/sotateknologia, jotka tulisi huomioida myös alueellisesti älykkään erikoistumisen strategiassa läpileikkaavien teemojen kehittämistoimien lisäksi. Kyselyvastaajien mukaan etenkin automaatio-, teknologia- ja tekoälyosaamista tulisi kehittää eri älykkään erikoistumisen toimialoilla Pohjois-Savossa.

Nykyiset kehittämiskärjet koetaan melko perinteisiksi ja maakuntaohjelman sisällölliset painopisteet tulisikin nivoa isompiin muutosvoimiin, mistä syntyisi maakunnan elinvoiman uusiutumista ja kilpailukyvyn vahvistumista. Ohjelman tavoitteita voisi kehittää toimialalähestymistävän lisäksi myös elinkeinoelämän kehittämiseen kohdentuvaan suuntaan. Uudessa maakuntaohjelmassa tulisi huomioida läpileikkaavasti digitaalisuus ja tekoäly kilpailukyvyn ja tuotannon tehokkuuden vahvistamiseksi.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä. (n=29)

Kuinka hyvin älykkään erikoistumisen valinnat ovat mielestäsi toteutuneet? (n=28)

Kuva 16. Arviot Pohjois-Savon maakuntaohjelman tavoitteita koskevista väittämistä.

Kuva 17. Arviot älykkään erikoistumisen valintojen toteutumisesta.

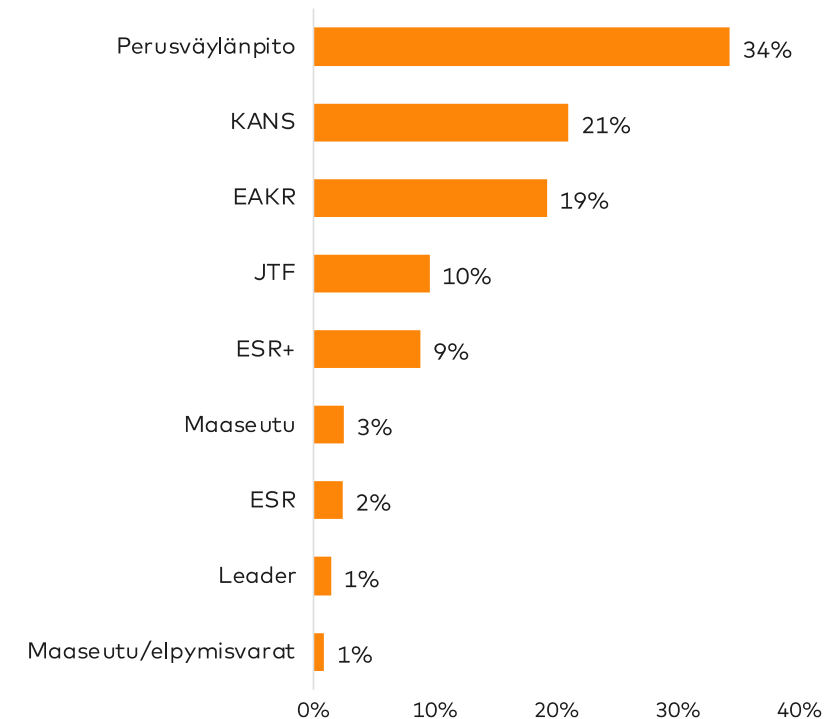
4.2 Ohjelman toteutuminen ja rahoituksen kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman rahoituksen koetaan kohdentuneen oikeanlaisesti; maakuntaohjelman kärjet ohjaavat rahoitettavia hankkeita ja suurin osa hankkeista on kohdistunut johonkin kehittämisen kärjistä.
- » **Kone- ja energiateknologian** kehittämiskärjen toteutuksessa tunnistettiin onnistumisia etenkin energiaklusterityön osalta.
- » **Metsäteollisuus** perinteisenä toimialana on kehittynyt teknologiaaltaan maltillisesti muihin kehittämiskärkien toimialoihin verrattuna.
- » **Elintarvikkeiden** kehittämiskärjen hankerahoituksella on pystytty kehittämään elintarvikealaa paikoittain.
- » **Hyvinvointiteknoologiaan** ja terveysteknoologiaan liittyvät teknologiset tukitarpeet Pohjois-Savon alueella nähdään valtavaksi mahdollisuudeksi.
- » **Matkailun** kehittämiskärjen toimiala nähdään usean toimialan risteymänä; Pohjois-Savon matkailun kehittämisen edellytys on aktiiviset verkostot ja maakunnan tapahtumatoiminta
- » **Älykkään vesijärjestelmän ja biojalostuksen** kehittämisen kärkien uudistamistarpeiksi tunnistettiin konkreettisemmän tuen tarve korkeasti koulutetun henkilöstön mukaan saamiseksi ja tutkimustiedon jalostamisesta palvelu-/tuotekehitykseen ja niistä muodostuvaan liiketoimintaan.

Pohjois-Savossa myönnettiin vuosina 2022–2023 rahoitusta yhteensä 198,4 miljoonaa euroa. Rahoitusvolyymiltään merkittävin rahoituslähde oli perusväylänpidon rahoitus (68 milj. euroa), toiseksi merkittävin kansallinen kehittämisrahoitus (41,6 milj. €) ja kolmanneksi merkittävin Euroopan aluekehitysrahasto EAKR (38,1 milj. €) (kuva 18).

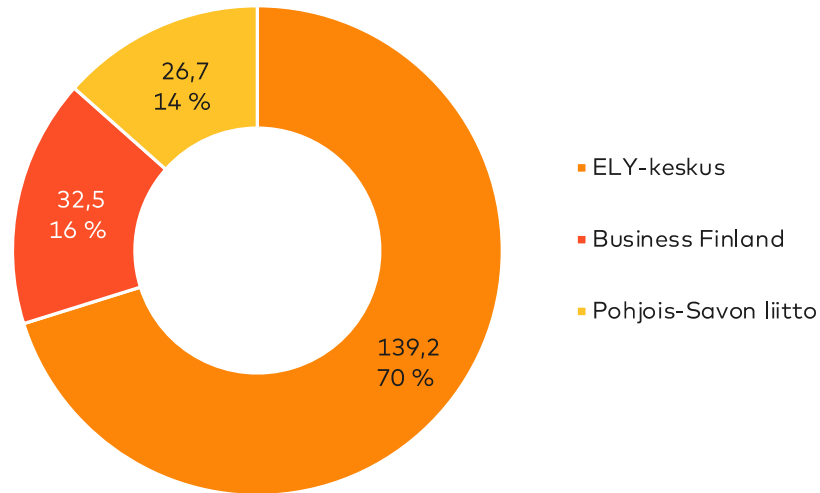
EU- ja valtion rahoituksen kohdentuminen rahoituslähteittäin vuosina 2022–2023 (%)*

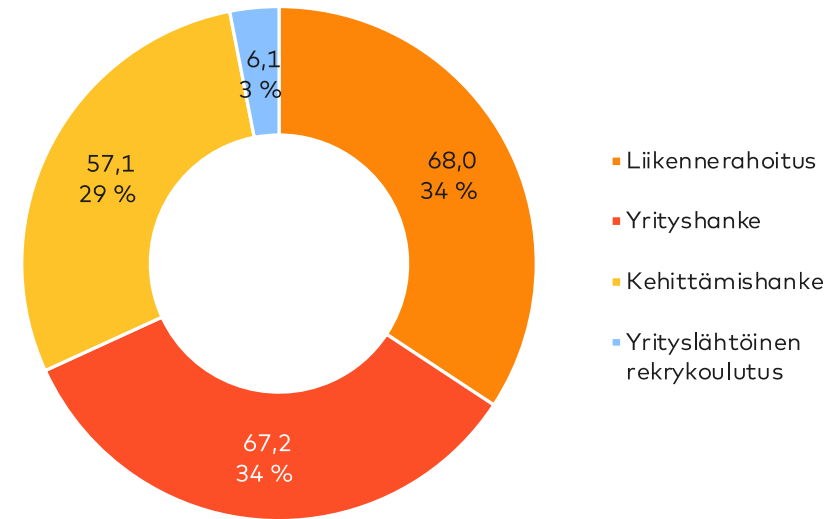
Kuva 18. EU- ja valtion rahoituksen kohdentuminen rahoituslähteittäin vuosina 2022–2023.

Rahoittajan mukaan tarkasteltuna rahoitusta on myönnetty eniten ELY-keskuksen kautta (139 milj.), joka on kattanut noin 70 % kaikesta rahoituksesta. Business Finlandin kautta on myönnetty rahoitusta 32 milj. euroa ja Pohjois-Savon liiton kautta 26 milj. euroa (kuva 19).

Rahoituslähde rahoittajan mukaan vuosina 2022-2023
(milj. €)

Rahoituksen jakautuminen hanketyypeittäin vuosina 2022-2023
(milj. €)

Kuva 19. Rahoituslähde rahoittajan mukaan vuosina 2022-2023.

Hanketyypeittäin rahoitusta kohdistui eniten perusväylänpitoon, yrityshankkeisiin ja kehittämishankkeisiin (kuva 20). Lisäksi maatalouden suorien tukien ja avustusten volyyymi oli yhteensä noin 301 miljoonaa euroa.

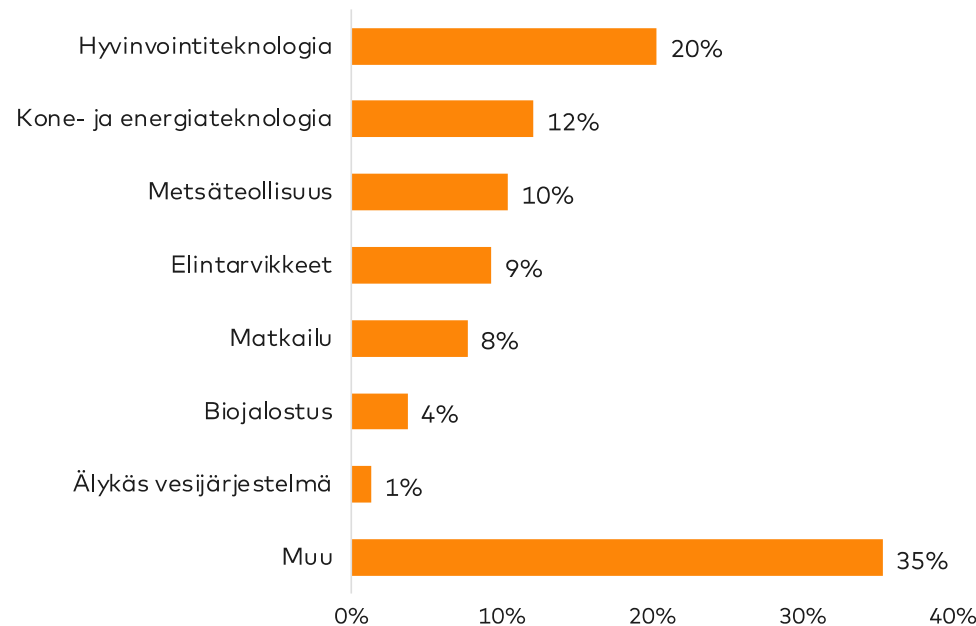
Kuva 20. Rahoituksen jakautuminen hanketyypeittäin vuosina 2022-2023.

Tukea kehittämishankkeisiin sai yhteensä 90 organisaatiota. Suurimmat tuensaajat ovat olleet Savonia-ammattikorkeakoulu (14 milj. €) ja Itä-Suomen yliopisto (11 milj. €). Yritystukea sai noin 350 eri toimijaa. Reilusti eniten yritystukia myönnettiin Kuopioon (38 milj. €) ja toiseksi eniten Iisalmeen (14 milj. €)

Rahoituksesta 64,7 % on kohdistunut Pohjois-Savon kehittämisen kärkialoille, kun rahoituksen kokonaisvolyymistä on vähennetty perusväylänpitoon kohdistunut rahoitus. Eniten rahoitusta kohdentui hyvinvointiteknologiaan (26,5 milj. €) ja toiseksi eniten kone- ja energiateknologiaan (15,8 milj. €). Muu rahoitus kohdistuu muille kuin

kehittämisen kärkien aloille ja kehittämistoimenpiteisiin tai tietoa ei voi yksilöidä (kuva 21).

Kehittämisrahoituksen kohdentuminen maakuntaohjelman kehittämisen kärkiin vuosina 2022-2023 (%)

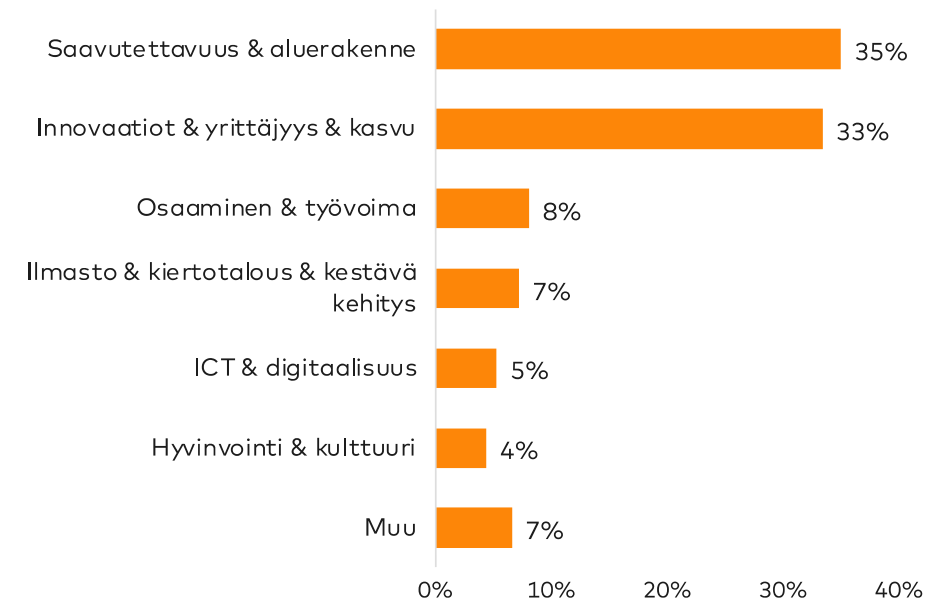
Kuva 21. Kehittämisrahoituksen kohdentuminen maakuntaohjelman kehittämisen kärkiin vuosina 2022–2023.

Kehittämisen kärkiin kohdistumatonta rahoitusta myönnettiin 46 milj. euroa.

Suurimpia eriä olivat ESR+-rahoitus ja yrityslähtöinen rekrytointikoulutus sekä muista rahoituslähteistä rahoitetut yrityshankkeet.

Yhteensä 185 miljoonaa euroa rahoituksesta kohdistui Pohjois-Savon kehittämisen kärkialoja läpileikkaaviin teemoihin. Eniten rahoitusta kohdentui saavutettavuuden ja aluerakenteen teemaan (69 milj. €), mitä selittää perusväylänpidon rahoitus (68 milj. €) sekä toiseksi eniten innovaatioiden, yrittäjyyden ja kasvun teeman alle (66,3 milj. €) (kuva 22).

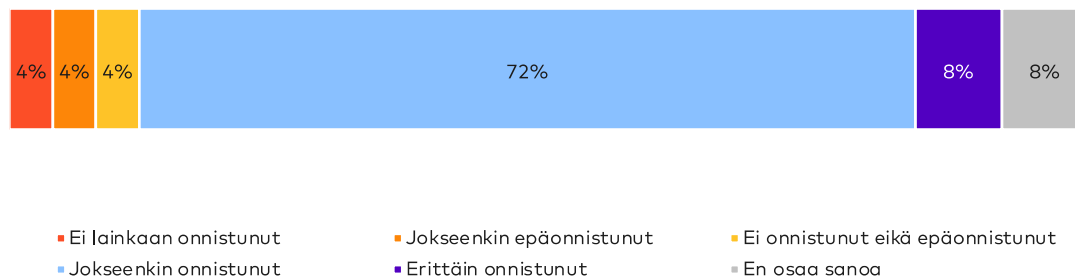
Rahoituksen kohdentuminen maakuntaohjelman kehittämisen kärkiä läpileikkaaviin teemoihin vuosina 2022-2023 (%)

Kuva 22. Rahoituksen kohdentuminen maakuntaohjelman kehittämisen kärkiä läpileikkaaviin teemoihin vuosina 2022–2023.

Maakuntaohjelma ohjaa rahoitusta vahvasti. Maakuntaohjelman kärjet ohjaavat rahoitettavia hankkeita ja suurin osa hankkeista on kohdistunut johonkin kehittämisen kärjistä. Rahoituksella on pystytty vaikuttamaan erityisesti kärkialojen kehittämiseen ja laajemmin verkostoitumiseen, kansainvälisyyteen ja kestäväan kehitykseen. Enemmistö kyselyyn vastanneista arvioi, että rahoituksen kohdentuminen on ollut onnistunutta (kuva 23).

Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta. (n=25)

Kuva 23. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuudesta.

Kone- ja energiateknologian kehittämiskärjen toteutuksessa tunnistettiin onnistumisia etenkin energiaklusterityön osalta. Jatkossa tulisi vahvistaa kone- ja energiateknologian kehittämiskärjen kehittämistavoitteiden jalkautumista yrityksiin aiempaa enemmän. Kilpailukyyn näkökulmasta uusien tuotteiden kehittäminen tulisi nostaa kehittämistavoitteeksi; kustannustehokkuus yksinään ei riitä. Kyselyvastaajat tunnistivat tarpeen vahvalle edunvalvonnalle uusiutuvan energian tuotannon investointien saamiseksi alueelle ja energian varastointiratkaisuihin, kuten vetyverkostoon. Kehittämiskärjessä tulisi lisätä ja korostaa uusien uusiutuvien energiamuotojen painoarvoa. Alan koulutusta (myös aikuiskoulutusta) tulisi lisätä. Lisäksi osa tiedonkeruuseen osallistuneista arvioi, että teknologia-aloista

kaivosteollisuus tulisi nostaa entistä paremmin esille maakuntaohjelman tavoiteasetannassa.

”Kehittämiskärjessä tulisi entisestään täsmentää globaaleja trendejä mm. mineraalien ja metallien tarpeen kasvu (malminetsintä, kaivostoiminta ja kiertotalous), raaka-aineiden ja komponenttien toimitusketjujen haavoittuvuus, NATO-jäsenyyden mahdollisuudet TKI-toiminnassa. Tekoäly ja BIG DATA-kysymykset kone- sekä energiateollisuudessa. Vihreä siirtymä ja fossiilisista luopuminen sekä sähköistyminen/sähkömoottorit ja akkuteknologia”

Metsäteollisuus perinteisenä toimialana on kehittynyt teknologialtaan maltillisesti muihin kehittämiskärkien toimialoihin verrattuna. Kyselyyn vastanneet arvioivat, että jatkossa tulisi antaa enemmän painoarvoa myös metsäteollisuuden kestävyden varmistamiselle, erityisesti luontokadon hillitsemiselle ja biodiversiteetin turvaamiselle, mikä vahvistaa koko alan hyväksyttävyyttä ja jatkuvuutta. Keinoiksi kestävyden varmistamiselle nähtiin mm. metsänhoidon monipuolistaminen (esim. jatkuva kasvatusta ym. kevyemmät käsittelymenetelmät), heikkotuottoisten metsäalueiden ennallistaminen esim. suoksi ja tähän liittyvä metsänomistajien ja metsäalan ammattilaisten osaamisen kehittäminen.

Elintarvikkeiden kehittämiskärjen hankerahoituksella on pystytty kehittämään elintarvikealaa paikoittain. Kyselyyn vastanneiden mukaan tavoitteiden täyttyminen edellyttää pitkäaikaista kehittämistä ja eri osapuolten keskinäistä yhteistyötä. Kehittämisessä tulisi painottaa enemmän järjestelmätason muutosta koko elintarvikeketjussa; miten varmistetaan, että maakunnassa tuotetaan, jalostetaan ja kulutetaan ruokaa kestävästi ja kuinka voidaan hallitusti edistää esim. siirtymää eläinperäisestä tuotannosta ja kulutuksesta kohti kasvipainotteisempaa tuotantoa. Ketjun toiminta tarvitsee monia erilaisia palveluja, kuten tuotekehitystä ja tuotteistamista, myyntiä ja markkinointia sekä sivuvirtojen tuotteistamista.

Tuotannon kehittämisessä on huomioitava myös kuluttajien muuttuva ostokäyttäytyminen sekä alueen ruokapalvelujen tarpeet. Lisäksi eri toimijoiden verkostoitumisen merkitystä tulee korostaa aiempaa aktiivisemmin.

Hyvinvointiteknologiaan ja terveysteknologiaan liittyvät teknologiset tukitarpeet Pohjois-Savon alueella nähdään valtavaksi mahdollisuudeksi; sairauksien ennakoiva hoito teknologian avustuksella toisi säästöjä perusterveydenhuoltoon ja ennen kaikkea kalliisiin ja raskaisiin erikoisterveydenhuollon palveluihin. Hanketoiminnalla on luotu edellytyksiä hyvinvointiteknologian kehittämiskärjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kehittämistoiminta koetaan kuitenkin hyvin hitaaksi, joten tavoitteita ei ole monilta osin saavutettu. Hyvinvointiteknologian kehittämiskärkeä tulisi kehittää edelleen seuraavien näkökulmien osalta: 1) tekoäly ja data-analytiikka, 2) digitaaliset ratkaisut, alustat ja työkalut, 3) regulaatio- ja laatuosaaminen, 4) liiketoiminnan ja markkinoinnin osaamisen kehitys, 5) koulutuksen ja osaamisen kehittäminen ja 6) biologisten lääkkeiden ja rokotteiden kehitys. Innovaatiot syntyvät tiiviissä yhteistyössä hyvin koordinoituissa ekosysteemeissä, jolloin luottamukselliseen ja rohkeaan yhteistyöhön tulee edelleen panostaa myös hyvinvointiteknologian kehittämiskärjen toimialoilla.

Matkailun kehittämiskärjen toimiala nähdään usean toimialan risteymänä; Pohjois-Savon matkailun kehittämisen edellytys on aktiiviset verkostot ja maakunnan tapahtumatoiminta (kulttuuritapahtumat, urheilutapahtumat, näyttelytoiminta, ravintola- ja hotellipalvelut yms.). Kyselyvastaajien mukaan verkostomainen yhteiskehittäminen ja kehittämishankkeet tulisi kohdistaa juuri palvelutuotantoon, jolle matkailutoiminta on enemmänkin jakelukanava – tästä kehittämisestä myös matkailu hyötyisi nykyistä enemmän. Tiedonkeruuseen osallistuneiden mukaan matkailua tulisi kehittää houkuttelevuuden ja vetonaulojen kehittämisen kautta. Myös maakunnallisten matkailutoimijoiden yhteistyötä tulisi kehittää ja lisätä.

"Enemmän huomiota todellisten verkostojen rakentamiseen eri alojen toimijoiden kanssa. Tukea tarvitaan myös uusien tuotteiden rakentamiseen, pelkkä matkailun kehittäminen jakelukanavana ei riitä. Mikäli tarjonta ei ole kunnossa ei ole myöskään järkevää kehittää jakelukanavaa."

Älykkään vesijärjestelmän ja biojalostuksen kehittämisen kärkien uudistamistarpeiksi tunnistettiin konkreettisemmän tuen tarve korkeasti koulutetun henkilöstön mukaan saamiseksi ja tutkimustiedon jalostamiselle palvelu- tai tuotekehitykseen ja niistä muodostuvaan liiketoimintaan. Lisäksi kyselyvastaajat arvioivat, että biojalostusinvestointien toteuttamista tulisi tukea aiempaa enemmän.

"Kuopio Water cluster on keskeinen toimija jatkossakin. On huomioitava kehittyvän/tiukentuvan lainsäädännön edellytykset ja teollisuuden sitä myötä tarvitsemat ratkaisut."

4.3 Osallistaminen valmisteluprosessissa ja toteutuksessa

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelmaa käytetään sidosryhmien keskuudessa mm. rahoituksen hakemisen tukena, yhteistyökumppanien etsinnän työkaluna, työn taustapaperina, kehittämishankkeiden suunnittelussa ja valmistelussa sekä kunnallisessa päätöksen teossa.
- » Maakuntaohjelman valmisteluprosessilla on pitkät perinteet ja melko vakiintunut joukko toimijoita, jotka valmisteluun osallistuvat. Uudet toimijat ovat myös erittäin tervetulleita mukaan valmistelutyöhön.
- » Osallistamisen tavat on koettu monipuolisiksi ja onnistuneiksi, joskin tapoja voi syventää ja toteuttaa entistäkin aktiivisemmin (esim. yritysten tavoittaminen mukaan valmistelutyöhön).

Sidosryhmiä on osallistettu maakuntaohjelman valmisteluprosessiin onnistuneesti. Valmisteluprosessiin on sidosryhmien kautta osallistettu laajemmin mukaan myös kehittämisen kärkialojen asiantuntijoita; tällä arvioidaan olevan maakuntaohjelman tietopohjaa parantava vaikutus. Maakuntaohjelman valmisteluprosessilla on pitkät perinteet ja melko vakiintunut joukko toimijoita. Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot eivät suoraan tunnista sellaisia tahoja, joiden tulisi ehdottomasti osallistua valmisteluprosessiin ja jotka eivät työssä tällä hetkellä mukana ole.

"Ekosysteemissä tehtiin työnjakoa, ei tehty päällekkäisiä investointeja. Liitto oli aktiivinen ekosysteemimäiseen kehittämiseen suuntaamisessa."

"Ohjelma valmisteltiin osallistavassa hengessä. Aina ei toki tiedä kaikkea, mitä valmisteluprosessissa on tehty, mutta on ollut eri haastatteluja, keskusteluja, kyselyitä, työpajatyöskentelyä."

Kolme yleisintä tapaa, joilla kyselyyn vastanneet tahot olivat osallistuneet maakuntaohjelman valmisteluun, olivat kyselyyn vastaaminen, asiaa käsitelleeseen kokoukseen osallistuminen sekä työpajaan osallistuminen (kuva 24).

Miten olet osallistunut maakuntaohjelman valmisteluun? (valitse kaikki osallistumistasi kuvaavat vaihtoehdot) (n=21)

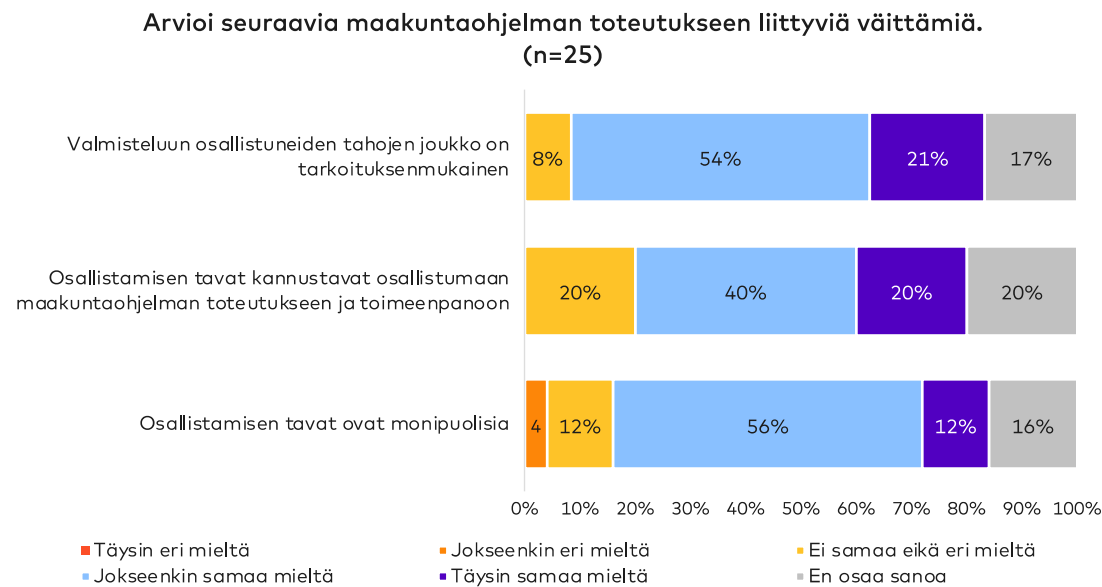

Kuva 24. Kyselyvastaajien arviot maakuntaohjelman valmisteluun osallistumisesta.

Maakuntaohjelmaa käytetään tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen omassa työssä mm. rahoituksen hakemisen tukena, yhteistyökumppanien etsinnän työkaluna, työn taustapaperina, kehittämishankkeiden suunnittelussa ja valmistelussa sekä kunnallisessa päätöksenteossa.

Enemmistö kyselyyn vastanneista tahoista arvioi, että maakuntaohjelman valmisteluun osallistuneiden joukko on nykyisellään tarkoituksenmukainen, osallistamisen tavat monipuolisia ja kannustavat osallistumaan maakuntaohjelman toteutukseen ja toimeenpanoon (kuva 25).

”Yritysten kanssa oli kahdenkeskisiä haastatteluita, noin 10 yritystä haastateltiin läpi, koottiin elinkeinoelämän näkökulmasta kehittämistarpeita. Yritysnäkökulma on tärkeä. Varmasti muut tehneet samaa. Myös työpajatyyppejä tilaisuuksia. Sitouttamista on järjestelmällisesti tehty, on tosi tärkeää. Ei voida omasta päästä keksiä, lähtee alueen ja yritysten tarpeista käsin.”

Kuva 25. Arviot maakuntaohjelman toteutukseen osallistumisesta.

Maakuntaohjelman valmisteluprosessia tulisi kehittää mm. aktivoimalla tai kutsumalla lisää yrityksiä mukaan valmisteluun, huomioimalla toimialoja tasapuolisesti kehittämisen kärkiä valittaessa sekä järjestämällä enemmän alueellisia tilaisuuksia sekä kohdennettuja työpajafoorumeita. Kaikkia edellä mainittuja osallistamisen tapoja toteutetaan jo nykyisellään, mutta toimenpiteitä tulisi jatkaa ja syventää vielä entistään aktiivisemmin.

4.4 Maakuntaohjelman vaikutukset

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelmalla nähdään olevan keskeinen rooli maakunnan systemaattisessa kehittämisessä ja alueen tarpeista lähtevässä pitkäjänteisessä kehittämistoiminnassa; maakuntaohjelmatyö on vahvistanut organisaatioiden yhteistä näkemystä maakunnan kehittämisen suunnasta ja teoista.
 - » Yhteistyö toimimisen tapana on maakuntaohjelmaan sisäkirjoitettu ja ohjelma on tukenut toimimisen rakenteita vahvasti.
 - » Maakuntaohjelmalla on ollut vaikutus maakunnan ja alueella toimivien toimijoiden erityispiirteiden ja -tarpeiden osoittamiseen kansallisen aluepolitiikan rahoitusta kohdennettaessa.
-

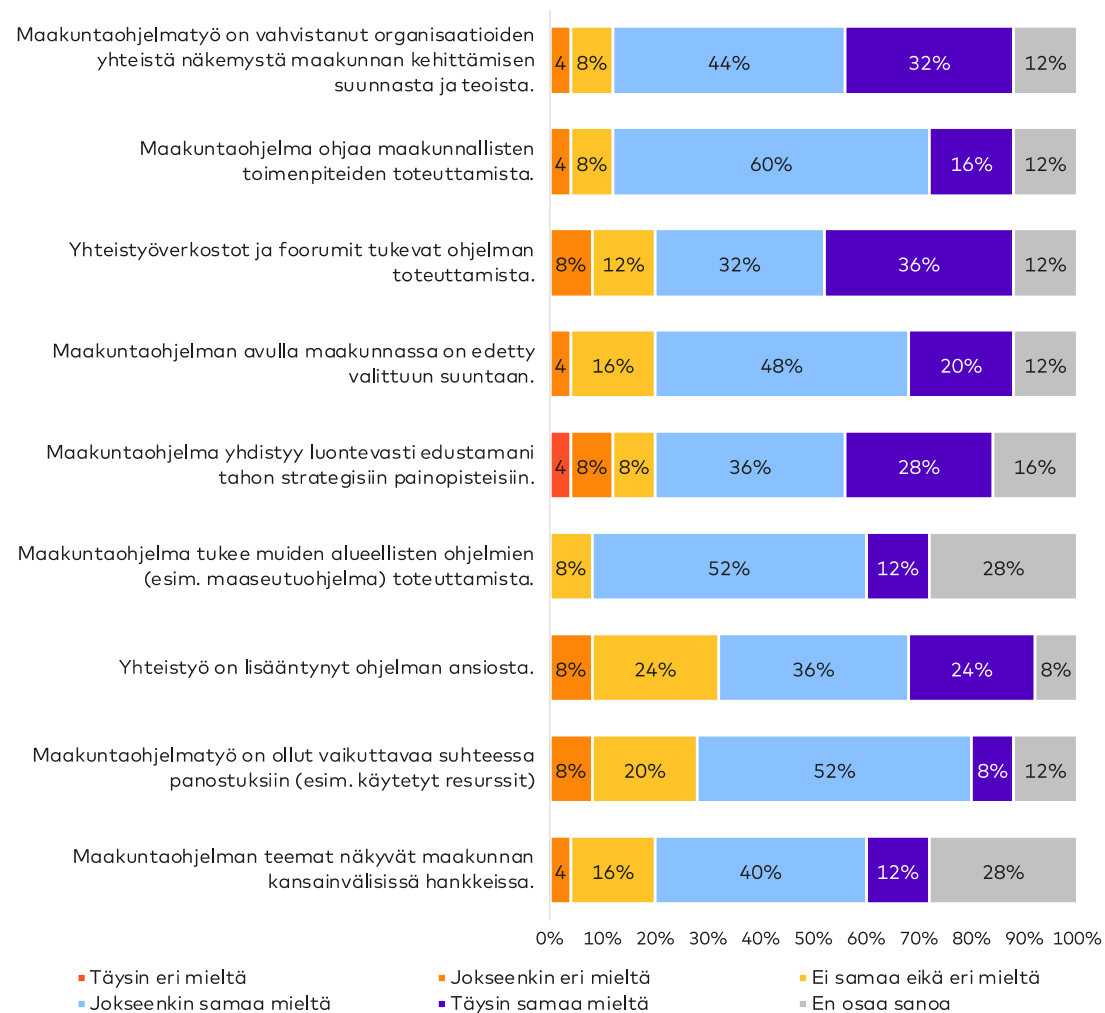
Yhteistyö ja ekosysteeminen toimintatapa nähdään maakuntaohjelman ansioksi.

Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että yhteistyö toimimisen tapana on maakuntaohjelmaan sisäkirjoitettu ja ohjelma on tukenut toimimisen rakenteita vahvasti. Maakuntaohjelmalla nähdään olevan keskeinen rooli maakunnan systemaattisessa kehittämisessä ja alueen tarpeista lähtevässä pitkäjänteisessä kehittämistoiminnassa: maakuntaohjelma ohjaa rahoitusta ja sen myötä kehittämistoimintaa vahvasti.

Kyselyyn vastanneista tahoista enemmistö oli samaa mieltä siitä, että maakuntaohjelmatyö on vahvistanut organisaatioiden yhteistä näkemystä maakunnan kehittämisen suunnasta ja teoista, jonka lisäksi ohjelma ohjaa maakunnallisten toimenpiteiden toteuttamista. Kyselyvastaajista 60 % arvioi, että maakuntaohjelmatyö on ollut vaikuttavaa suhteessa panostuksiin, kuten käytettyihin resursseihin. Kokonaisuutta tarkasteltaessa voidaan todeta, että resursseja on

käytetty tarkoituksenmukaisesti ja hyödyllisesti. Myös yhteistyöverkoston ja foorumien nähtiin tukevan ohjelman toteuttamista (kuva 26).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä. (n=25)

Maakuntaohjelmalla on keskeinen rooli kehitys- ja infrastruktuuri-investointien tarjoamisessa; esim. energiaklusterityö on edennyt pitkälle. Tämä on pitkälti maakuntaohjelman ansiota. Maakuntaliitto on ollut edunvalvonnassa vahvasti mukana Itä-Suomen merkittävyyden ja aseman esille tuomisessa. Vahva rahoituksen ohjaus edistää kärkialojen tavoitteiden toteuttamista. Lisäksi maakuntaohjelma antaa selkeän pohjan TKI-toiminnan strategisen suunnittelun pohjaksi.

Maakuntaohjelmalla on ollut merkittävä ohjausvaikutus rahoitusteemoihin ja rahoitusohjelmiin. Rahoitus on työkalu, jolla maakuntaohjelmaa toteutetaan. Rahoitusta on tietoisesti kohdennettu ekosysteemisen toiminnan rakentamiseen, joka kohdistuu kehittämisen kärkiin. Toiminta on suuntautunut yhteistyökuvioihin, jotka aikaansaisivat ekosysteemistä toimintaa ja tämän koetaan arviointiin osallistuneiden tahojen toimesta onnistuneen melko hyvin. Rahoituksen ohjaaminen älykkään erikoistumisen teemoihin, erityisesti kone- ja energiateknologian, metsäteollisuuden ja matkailun kärkiin, on koettu vaikuttavuutta lisääviksi valinnoiksi.

”Kun on investoitu joihinkin asioihin, niin ohjelmasta on haettu järkevät perusteet siihen, ettei tehdä päällekkäisiä investointeja vaan lisätään yhteistyötä, sellaista selkeää ohjausta sieltä on tullut.”

Maakuntaohjelmalla on ollut vaikutus maakunnan (ja toimijoiden) erityispiirteiden ja -tarpeiden osoittamiseen kansallisen aluepolitiikan rahoitusta kohdennettaessa. Ohjelman avulla on toteutettu Pohjois-Savon alueen toimijoiden tarpeista ja lähtökohdista lähtevää kehitystoimintaa.

Kuva 26. Arviot maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämistä.

4.5 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Pohjois-Savon maakuntaohjelman kehittämisen kärjet kuvaavat hyvin Pohjois-Savon maakunnan luonnetta ja sen vahvuuksia. Maakuntaohjelman kehittämisen kärjissä on huomioitu maakunnan vahvat elinkeinot ja kasvuisiot elinkeinoille.

Maakuntaohjelman tavoitteiden koetaan suuntautuvan tulevaisuuteen ja tarve tavoitteiden taustalla on edelleen olemassa.

Yhteistyön koetaan onnistuneen hyvin ja alueen toimijoiden tulisi jatkossakin jatkaa "ristipölyttymistä" toimialoittain entistä laajemmin yhteistyön mahdollistamiseksi.

Maakuntaohjelma ohjaa kehittämistoimintaa alueellisesti ja luo uusia mahdollisuuksia Pohjois-Savon maakunnan kasvulle. Ohjelman nähdään ohjanneen kehittämisen kärkiä oikeanmukaisella tavalla ja toimenpiteitä näihin kärkiin on kohdennettu. Myös tulevaisuudessa on tärkeää tukea nykyisiä kärkialoja; kärjet eivät kehity itsestään ilman panostusta ja vahvistamista.

Kokonaisturvallisuuden kannalta maakuntaohjelmassa on maakunnan kannalta olennaisia asioita mukana jo nyt, mutta tulevassa maakuntaohjelmassa kokonaisturvallisuusajattelua tulisi vahvistaa entisestään kaikissa kehittämiskärjissä.

Kokonaisturvallisuuden toteuttaminen kehittämisen eri kärjissä edellyttää konkreettisia esimerkkejä siitä, millä tavoin kussakin kärjessä voidaan huomioida kokonaisturvallisuuden eri kulmat.

Uudessa maakuntastrategiassa tulisi huomioida läpileikkaavasti aiempaa vahvemmin digitaalisuus ja tekoäly kilpailukyyn ja tuotannon tehokkuuden vahvistamiseksi. Nykyiset kehittämiskärjet koetaan tarkoituksenmukaisuudestaan huolimatta melko perinteisiksi. Kehittämisen kärkiä voisi kehittää modernimpaan suuntaan kytkemällä tulevan maakuntaohjelman sisällöllisiä painopisteitä isompiin, myös kansainvälisen verkostoitumisen näkökulman huomioiviin kokonaisuuksiin toimialoittain. Tämä mahdollistaisi maakunnan elinvoiman uusiutumisen ja kilpailukyyn kansallisen ja kansainvälisen vahvistumisen. Maakuntaohjelman tavoitteita voisi kehittää toimialapohjaisen lähestymistavan lisäksi myös elinkeinoelämän kehittämiseen kohdentuvaan suuntaan. Myös saavutettavuuteen liittyvät näkökulmat tulisi nostaa mukaan kehittämisen kärkiin tulevassa valmistelutyössä.

Viestintää tulee kehittää ja tehdä läpinäkyväksi sekä maakuntaohjelman laadintaprosessin että maakuntaohjelman toteutuksen osalta. Maakuntaohjelman laadintaprosessin osallistamisen tavat on koettu nykyisellään toimiviksi, joskin laadintaprosessiin tulee pyrkiä saamaan uusia toimijoita mukaan mm. entistä aktiivisemmän viestinnän keinoin. Aktiivinen ja selkeä viestintä mahdollistaa sen, että uusia toimijoita eri toimialoilta tavoitettaisiin aiempaa laajemmin ja tavoittamisen myötä myös osallistettaisiin ohjelman toteutukseen. Toimijat ovat taustoiltaan erilaisia (yritykset, oppilaitokset ym.), jolloin keskeistä on toteuttaa viestinnän sisältöjä mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi, "koko yleisön" tavoittamiseksi.

5 Itä-Suomen tulevaisuustarkastelu

Tässä luvussa esitellään Itä-Suomen maakuntien tulevaisuustarkastelu sekä trendien pohjalta muodostetut skenaarit. Keskeisiä kysymyksiä ovat alueen vahvuudet ja heikkoudet sekä erilaisten tulevaisuusskenaarioiden merkitys maakuntaohjelmien laadinnassa.

5.1 Itä-Suomen tulevaisuuden merkittävimmät vaikuttajat

Keskeiset havainnot

- » Keskeisiä trendejä ovat ilmastonmuutos, väestökehitys, geopoliittinen tilanne ja hyvinvoinnin haasteet.
- » Alueen vahvuudet ja heikkoudet kytkeytyvät toisiinsa.
- » Tulevaisuuden trendit vaikuttavat yksilöistä julkisiin toimijoihin ja yritysten toimintaedellytyksiin.

Itä-Suomen tulevaisuuden keskeisiä trendejä ovat ilmastonmuutos, väestökehitys, geopoliittinen tilanne ja hyvinvoinnin haasteet. Näiden lisäksi erityisesti Itä-Suomen näkökulmasta on olennaista tarkastella elinkeinojen kehittymistä ja kilpailukykyä sekä osaavan työvoiman saatavuutta. Alueen vahvuudet ja heikkoudet kytkeytyvät toisiinsa. Seuraavassa näitä teemoja on lähestytty vahvuuksien, mahdollisuuksien, uhkien ja heikkouksien näkökulmasta (SWOT).

Monipuolinen teollisuus- ja metsäalan osaaminen, puhdas luonto ja luonnonvarat ovat Itä-Suomen merkittäviä vahvuuksia, joiden hyödyntäminen kestävästi on alueen kehittymiselle ja elinvoimalle olennaista. Itä-Suomessa on myös korkeatasoista ja monipuolista koulutustarjontaa, mikä tuo alueelle elinvoimaa. Näitä vahvistavat

itäsuomalaiset yhteistyön rakenteet ja mahdollisuus maakuntien, yritysten, organisaatioiden ja asukkaiden välisen yhteistyön kehittämiseksi. Itä-Suomen yhteistyömahdollisuuksia vahvistaa myös maakuntien vahva tahtotila kehittää yhteistyötä vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

Itä-Suomessa on erilaisia mahdollisuuksia maakuntien elinvoiman ja kilpailukyvyn kehittämiseksi ja Itä-Suomelle ominaisten heikkouksien ja uhkien realisoitumisen ehkäisemiseksi. Viihtyisä asuinympäristö sekä matkailu ovat jo nykyisellään vahvuuksia. Erityisesti matkailun kehittämisessä nähdään uusia mahdollisuuksia. Näiden lisäksi myös uusien kansainvälisien yhteyksien luominen ja TKI-toiminnan vahvistaminen ovat Itä-Suomelle tulevaisuuden kannalta merkittäviä mahdollisuuksia.

Geopoliittinen sijainti, väestörakenne sekä osaajien puute alueella muodostavat Itä-Suomelle erityisiä uhkia, mikäli niihin liittyvät seuraukset realisoituvat. Venäjän hyökkäyssodan synnyttämät vaikutukset vaikuttavat vahvasti Itä-Suomen (raja)maakuntiin ja toimijoihin, erityisesti yrityksiin. Toisaalta myös poismuutto sekä Itä-Suomen matala veto- ja pitovoima ovat Itä-Suomen kehittymisen haasteena ja voivat vahvistuessaan vahvistaa resurssien ja osaajien puutetta. Uhkana on myös väestörakenteen ja huoltosuhteen kehitys sekä palveluverkon heikkeneminen.

Itä-Suomessa on välttämätöntä varmistaa kokonaisturvallisuus, huoltovarmuus, varautuminen sekä liikenteellinen saavutettavuus, jotka ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Kokonaisturvallisuuden, huoltovarmuuden ja saavutettavuuden

varmistamisessa korostuvat erityisesti tavoiteasetanta ja sitä tukevien käytännön toimien määrittäminen. Venäjän hyökkäyssota vaikuttaa erityisesti Itä-Suomeen, minkä vuoksi sen käytännön vaikutusten ennakointi ja vaadittavien toimenpiteiden tunnistaminen ovat erityisen suuressa roolissa. Osana huoltovarmuutta Itä-Suomen maakuntien kehittämisessä tulee myös huomioida muun muassa liikenne- ja energiainfrastruktuurin suuri merkitys.

Investointien, uusiutuvan energian hankkeiden, hiilineutraaliuden sekä teknologioiden kehittämisen tärkeys nyt ja tulevaisuudessa ovat sekä edellytys että kehittämiskohta Itä-Suomessa. Ne ovat osaltaan yhteydessä maakuntien elinvoimaan sekä kilpailukykyyn. Itä-Suomen näkökulmasta kehittämiskelpoisten ratkaisujen tunnistaminen uusiutuvan energian kehittämiseen ja varastointiin sekä näiden investointien houkuttelu on sekä elinvoiman että kestävän kehityksen kysymys.

Tekoölyn mahdollisuuksien ja sen aiheuttamien muutosten tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää Itä-Suomessa, sekä yritysten kilpailukykyille että osaavan työvoiman ja osaamisen kehittämisen kysymyksissä. Tekoölyosaamista on mahdollista edistää esimerkiksi tukemalla sellaisia yrityksiä, joilla on ohjelmisto- sekä tekoölyosaamista sekä kasvuhalu.

5.2 Vaihtoehtoiset tulevaisuuskenaariot

Keskeiset havainnot

- » Itä-Suomen maakuntien kehittämistä tukee optimistinen, visionäärinen ja tavoitelähtöinen lähestymis- ja puhetapa.
- » Skenaarioiden pohjalta tunnistetaan tarve alueen vahvuuksien ja mahdollisuuksien monipuoliselle hyödyntämiselle ja toisaalta alueen heikkouksien ja uhkien tunnistamiselle ja aktiivisten toimenpiteiden muotoilulle niiden realisoitumisen estämiseksi.
- » Kokonaisuudessaan skenaarioista keskusteleminen ja tulevaisuusajattelu vahvistavat Itä-Suomen kestävää, ennakoivaa ja reagoitukykyistä aluekehittämistä.

Itä-Suomen tulevaisuudelle on muodostettu kolme erilaista tulevaisuuskenaariota: optimistinen, realistinen ja pessimistinen. Ne käsittelevät Itä-Suomen kolmen maakunnan tasolla tulevaisuuden näkymiä eri näkökulmista. Jokainen skenaario on muodostettu taustaoletuksista ja seurauksista.

Optimistinen tulevaisuusskenaario

Taulukko 1 Optimistisen tulevaisuusskenaarion taustaoletukset ja seuraukset

Taustaoletukset	Seuraukset
<ul style="list-style-type: none"> Teollisuuden, kuten biotalouden ja vähähiilisyiden kehitys on vahvaa ja alue saavuttaa merkittävää kasvua uusiutuvan energian tuotannossa. Itä-Suomen saavutettavuus paranee huomattavasti uusien liikennejärjestelmän investointien ja infrastruktuurin parannusten ansiosta. Väestökehitys kääntyy positiiviseksi vaikuttavien maahanmuuttoa ja väestönkasvua edistävien toimien ansiosta. Osaavan työvoiman saatavuus paranee alueen koulutusjärjestelmän laadun ja digitalisaation myötä. Kansainvälisyys ja yhteistyö lisääntyvät, tuoden uusia investointeja, erityisesti suuria investointihankkeita alueelle. 	<ul style="list-style-type: none"> Itä-Suomi nousee TKI-pohjaisen teollisuuden (esim. biotalouden ja vähähiilisyysratkaisujen) johtavaksi alueeksi Suomessa. Alueelle saadaan merkittäviä investointeja uusiin hankkeisiin tai uusilla aloilla, mikä osaltaan parantaa alueen elinvoimaisuutta, veto- ja pitovoimaa sekä kilpailukykyä. Matkailu ja kauppa elpyvät ja kasvavat merkittävästi, erityisesti kansainvälisen matkailun osalta. Yhteistyö ja kumppanuudet naapurimaakuntien ja kansainvälisten toimijoiden kanssa lisääntyvät vahvistaen alueen kilpailukykyä. Kuntien taloustilanne paranee. Maakuntaliittojen työ on tulevaisuusorientoitunutta: se koordinoi muun strategiatyön rinnalla työryhmiä, joilla on mahdollisuus reagoida nopeasti mahdollisesti havaittuihin signaaleihin.

Optimistinen tulevaisuusskenaario on taustaoletuksiltaan realistinen: se voisi tapahtua. Erityisesti kansainvälistyminen ja Itä-Suomen maakuntien välinen yhteistyö ovat tärkeitä tekijöitä tai edellytyksiä optimistisen skenaarion toteutumisen kannalta.

Optimistisen skenaarion kaltainen tulevaisuuspuhe tukee aluekehittämisen visionäärisyyttä ja tulevaisuuskestävyyttä. Kun optimistista skenaariota vertaa muihin skenaarioihin, huomaa, että tyypillisesti nykyinen tulevaisuuspuhe on luonteeltaan kriisikeskeistä ja reaktiivista. Optimistisen tulevaisuusskenaarion vahvuus on sen sävyssä.

Jatkossa maakuntaohjelmia valmisteltaessa keskustelu tulevista kärjistä, esim. uuden kasvun tavoittelusta tai kokonaisturvallisuudesta voitaisiin muotoilla osaamista korostavaan ja alueelle korkean arvonlisän osaamista houkuttelevaan suuntaan. Optimistisesta näkökulmasta katsottuna Itä-Suomi voisi vahvistaa esimerkiksi raja- ja turvallisuusosaamistaan ja profiloitua vahvana turvallisuusosaajana. Uuden kasvun tavoittelua taas voitaisiin vahvistaa tukemalla nykyistä vahvemmin kasvuyrityksiä ja yrittäjyyttä.

Realistinen tulevaisuusskenaario

Taulukko 2 Realistisen tulevaisuusskenaarion taustaoletukset ja seuraukset

Taustaoletukset	Seuraukset
<ul style="list-style-type: none"> Teollisuuden kaavailut hankkeet ja investoinnit etenevät suunnitellusti, mutta eivät tuota odotettuja tuloksia. Saavutettavuus paranee, mutta suuria infrastruktuuriparannuksia ei saavuteta. Väestökehitys stabiloituu, ja maahanmuutto auttaa hieman lievittämään työvoimapulaa. Digitalisaatio etenee tasaisesti, mutta osaavan työvoiman saatavuus on edelleen haaste. Yhteistyö ja kumppanuudet lisääntyvät, mutta suuria läpimurtoja ei saavuteta. Itä-Suomen kehittämisessä tunnistetaan tehokkaasti sellaiset osa-alueet, joihin on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa omalla toiminnalla. Itä-Suomessa hyödynnetään alueen osaamista ja vahvuuksia kohtuullisen hyvin sekä jatketaan monipuolisesti hyväksi todettujen kehityskulkujen seuraamista. 	<ul style="list-style-type: none"> Itä-Suomi nousee suunniteltua hitaammin tai pienemmässä mittakaavassa TKI-pohjaisen teollisuuden (esim. biotalous- ja vähähiilisyysratkaisujen) johtavaksi alueeksi Suomessa. Matkailu ja kauppa elpyvät ja kasvavat merkittävästi, erityisesti kansainvälisen matkailun osalta. Yhteistyö ja kumppanuudet naapurimaakuntien ja kansainvälisten toimijoiden kanssa lisääntyvät, vahvistaen alueen kilpailukykyä. Kuntien taloustilanne paranee, ja alueelle saadaan merkittäviä investointeja uusiin projekteihin, joka osaltaan parantaa alueen elinvoimaisuutta, veto- ja pitovoimaa sekä kilpailukykyä. Maakuntaliittojen työ on tulevaisuusorientoitunutta: se koordinoi muun strategiatyön rinnalla työryhmiä, joilla on mahdollisuus reagoida nopeasti mahdollisesti havaittuihin signaaleihin.

Realistinen skenaario painottaa vaikuttamista jatkossa aktiivisesti niihin asioihin, joihin vaikuttaminen on mahdollista. Realistinen tulevaisuusskenaario on osin inhorealistinen tai pessimistinen, mutta myös jokseenkin realistinen. Työssä kuullut sidosryhmät näkivät, että Itä-Suomessa tulee tehdä työtä sekä harkittuja muutoksia (esim. ohjelmissa tai strategioissa ja niiden toimenpiteissä), jotta tämän tulevaisuusskenaarion pessimistinen puoli ei toteutuisi, vaan tulevaisuus näyttäisi myönteisemmältä ja kehityssuuntautuneemmalta.

Jatkossa realistista tulevaisuusskenaariota voisi hyödyntää maakuntaohjelmissa kehittämällä ja vaikuttamalla sellaisiin asioihin, joihin on mahdollista omilla toimilla vaikuttaa ja jotka suuntautuvat tulevaisuuteen. Tulevaisuudessa Itä-Suomessa tulisi panostaa parempiin mahdollisuuksiin tukea pieniä ja kasvavia sekä kasvuhaluista yrityksiä erityisesti teknologian alalla. Teknologian kehittyminen ja toisaalta sen käyttöönoton ja kehittämisen tukeminen toisivat alueen toimijoille mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä.

”Josko vaikka maakuntaohjelman linjauksilla tai nykyistä vahvemmillä priorisoinneilla pystyttäisiin vaikuttamaan joihinkin asioihin (vaikka maahanmuuttoon) niin, että kehityskuva olisi myönteisempi ja edellytyksiä tulisi siten muihinkin asioihin.”

Pessimistinen tulevaisuusskenaario

Taulukko 3 Pessimistisen tulevaisuusskenaarion taustaoletukset ja seuraukset

Taustaoletukset	Seuraukset
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Biotalouden ja vähähiilisyiden hankkeet kohtaavat suuria haasteita ja viivästyksiä. Investointeja ei tapahdu. ▪ Saavutettavuus heikkenee ja infrastruktuurin parannukset jäävät toteutumatta. ▪ Väestökehitys jatkaa laskuaan, eikä maahanmuutto riitä paikkaamaan työvoimapulaa. ▪ Digitalisaatio etenee hitaasti. Yritysten kyky kasvaa digitaalisesti on vaatimatonta. Asukkaiden digitalisaatio-osaaminen ei kehity tasaisesti eri väestöryhmien välillä. ▪ Osaavan työvoiman saatavuus heikkenee. ▪ Kuntien taloustilanne heikkenee edelleen, mikä rapauttaa yhteistyömahdollisuuksia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Itä-Suomen teollisten investointien toteutuminen ja uudet TKI-avaukset jäävät vaatimattomaksi, ja alue menettää kilpailukykyään. ▪ Matkailu ja kauppa kärsivät ja kansainvälisten vierailijoiden määrä vähenee merkittävästi. ▪ Alueen saavutettavuus heikkenee, eivätkä kansalliset investoinnit liikennejärjestelmään riitä täydentämään markkinaehtoisen liikenteen puutteita. ▪ Vetovoima TKI-pohjaisen osaamisen alueena heikkenee. ▪ Osa ihmisistä syrjäytyy pitkäaikaisesti. ▪ Yhteistyö ja kumppanuudet eri toimijoiden välillä vähenevät ja kilpailu kovenee.

Pessimistinen tulevaisuusskenaario vaikuttaisi toteutuessaan sekä lyhyt- että pitkäaikaisesti Itä-Suomen kehitykseen. Skenaario ei ole kovin realistinen, paitsi jos alueelta poistuisi suuri osa TKI-organisaatioista ja moni suuri investointi jäisi toteutumatta. Tämä heikentäisi merkittävästi sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä Itä-Suomen osaajaperustaista kehittämisen eetosta.

Jatkossa maakuntaohjelmien valmistelussa voisi harkita pessimistisen tulevaisuusskenaarion hyödyntämistä käänteisenä tulevaisuusvisiona, jolloin kysymys olisi: Mitä meidän pitäisi tehdä, että näin ei tapahdu? Osa pessimistisen tulevaisuusskenaarion oletuksista tai seurauksista liittyy toisiinsa siten, että ne joko ovat samansuuntaisia tai vahvistavat toisiaan. Kielteisten kehityskulkujen vahvistuessa alueen vahvuudet rapautuisivat hitaasti ja rapauttaisivat myös tulevia suunnitelmia ja yhteistyön mahdollisuuksia.

5.3 Yhteenveto ja suositukset

Itä-Suomen tulevaisuustyö ja tulevaisuusajattelu vahvistuu optimistisesta sävystä ja visionäärisyydestä. Tulevaisuusajattelu vahvistaa nykyistä vahvaa tarpeeseen ja tavoitteisiin perustuvaa kehittämisen tapaa ja synnyttää uusia ideoita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että alueen vahvuuksien ja mahdollisuuksien kartoittamisen lisäksi tulevaisuuden suuntia tunnistetaan ja niihin tartutaan systemaattisesti. Lisäksi alueen heikkouksia ja uhkia tulee systemaattisesti ennakoida, kartoittaa ja tarpeiden perusteella reagoida niihin. Näin voidaan ehkäistä uhkien ja heikkouksien realisoitumista ja kielteisen kehityskulun vahvistumista.

Itä-Suomen tulevan kasvun näkökulmasta maakuntaohjelmissa ja aluekehittämisessä on välttämätöntä panostaa kasvuun. Itä-Suomen tulisi olla entistä houkuttelevampi kohde investoinneille, jotta se on tarpeeksi houkutteleva alue alueiden välisessä kilpailussa. Lisäksi tulisi tunnistaa kasvumahdollisuuksia Itä-Suomessa. Näitä kasvun aloja tunnistetaan parhaiten maakunnissa. Yhteistyötä ja uusia avauksia maakuntien välillä on syytä edistää.

Toimintaympäristön viimeaikaiset muutokset tuovat mukanaan teemoja, jotka on alueen tulevaisuuden kannalta väistämätöntä huomioida. Temaattisesti esimerkiksi uusiutuvan energian, kansainvälistymisen ja saavutettavuuden varmistamisen selvittämistä Itä-Suomessa tulisi harkita. Huoltovarmuuteen liittyvien mahdollisuuksien hyödyntäminen luo uusia mahdollisuuksia alueen yritysten kasvuille. Kasvun näkökulmasta Itä-Suomen tulisi profiloitua kokonaisturvallisuuden tuottajana sekä osajana, ei turvattomana rajaseutuna. NATO-yhteistyö sekä tekoälyn tuomat mahdollisuudet tuovat alueelle uusia mahdollisuuksia.

Itäsuomalaisen aluekehittämisen vahvuus on tekijöissä ja verkoissa. Yhteistyön vahvuus tulee esiin erityisesti optimistisen tulevaisuusskenaarion kohdalla, jossa yhteistyö on sekä muiden asioiden onnistumista selittävä tekijä että edellytys kaikelle kehittämiselle. Tulevaisuusnäkökulmasta mahdolliseksi yhteistyön keinoksi on tunnistettu esimerkiksi "tulevaisuuden työryhmät", jotka käsittelevät ajankohtaisia teemoja ja signaaleja sekä tarvittaessa vievät yhteistyötä eteenpäin. Tulevaisuustyö voi vahvistaa myös aluekehittämisen kytkeytymistä globaaleihin ja EU: kehittämisen suuntiin sekä varmistaa Itä-Suomen toimintakykyä myös kansallisen toimintaympäristön muutoksissa.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa tehdään arvioitsijoiden näkemyksiin perustuva yhteenveto Itä-Suomen maakuntien tasolla maakuntaohjelmien tavoiteasetannasta, roolista ja kehittämisteemoista. Lisäksi esitetään suosituksia maakuntaohjelmatyön kehittämiseksi.

Maakuntaohjelmalla on vaikutusta useisiin tekijöihin ja tekemiseen maakunnassa. Sen käyttöarvo on suurimmillaan maakunnallisten kehittämistarpeiden tunnistamisessa sekä joukkojen kokoamisessa yhteisten tavoitteiden taakse. Maakuntaohjelman merkitys on rahanjakovälinettä suurempi. Maakuntaohjelman moninaiset merkitykset tulevat todeksi ohjelman käytössä ja yhteistyön rakentumisessa.

Toimintaympäristön muutos on ollut käynnissä olevalla ohjelmakaudella merkittävä.

Erityisesti geopolitiittinen tilanne on muuttunut ohjelmakaudella nopeasti.

Väestökehitys ja osaavan työvoiman saatavuuden kysymykset ovat edenneet hitaammin. Osassa maakuntia toimintaympäristön muutoksiin on varauduttu ja sopeuduttu kesken ohjelmakauden. Tulevaisuutta ajatellen maakuntaohjelmien valmistelutyössä tulisi tarkastella toimintaympäristöä ja nykyistä nopeammin ja ketterämmin olla valmiina reagoimaan ja muuttamaan suuntaa. Toimintaympäristön muutoksissa nouseviin teemoihin voitaisiin reagoida esimerkiksi hankerahoituksella. Jatkossa maakuntaohjelmien strategisuutta tulisi vahvistaa suuntaamalla resursseja niihin asioihin, joihin voidaan ohjelmalla vaikuttaa.

Maakuntaohjelmien tavoiteasetanta nojaa nykyisiin ja tulevaisuudessa

tunnistettuihin vahvuuksiin. Kasvun tukemiseksi ja synnyttämiseksi maakuntaohjelmien valinnoissa ja kärjissä tulisi harkita yritysten kasvua edistäviä

sisältöjä. Elinkeinojen edistämiseksi esimerkiksi laajojen klusterien edistäminen on edelleen ajankohtaista.

Maakuntaohjelmien laadintaprosessit ovat toimivia ja laadintaan osallistuvat sidosryhmät tyytyväisiä. Ohjelmien kattavuuden ja käyttöarvon lisäämiseksi voisi harkita maakuntien kärkiyritysten mukaan ottamista valmisteluun. Tämä vahvistaisi yritysnäkökulman läpileikkaavuutta ohjelmissa.

Maakuntaohjelmille annetaan useita rooleja: keskeisimpiä näistä ovat maakunnallisten tarpeiden ja tahtotilan ilmaiseminen, edunvalvojana toimiminen sekä rahoituksen jakaminen yhdessä määriteltyjen tavoitteiden edistämiseksi. Maakuntaohjelmat ovat vahvistaneet yhteistyötä maakunnan eri toimijoiden kesken. Ohjelmien verrattain leveät ja sallivat kärjet ovat motivoineet erityisesti julkisia toimijoita, esim. TKI-organisaatioita.

owalg^{|||}group